

2017

Ризики тероризму та сепаратизму

Державна служба
фінансового
моніторингу
України

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ І. АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМАТИКИ.....	7
РОЗДІЛ ІІ. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РИЗИКІВ І ЗАГРОЗ ТЕРОРИЗМУ.....	12
2.1. Характеристика ризиків і загроз, пов'язаних з тероризмом та його фінансуванням в Україні	13
2.2. Світові тенденції протидії тероризму та його фінансуванню	16
2.3. Ризики фінансування тероризму, пов'язані з діяльністю міжнародного терористичного угруповання ІДІЛ.....	17
2.4. Використання іноземних бойовиків-терористів у схемах фінансування тероризму.....	18
2.5. Протидія ризикам і загрозам, пов'язаних з тероризмом та його фінансуванням в Україні	20
РОЗДІЛ ІІІ. ТИПОВІ МЕТОДИ, СХЕМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ.....	23
3.1. Використання НКО у схемах фінансування тероризму.....	26
3.2. Непряме фінансування тероризму.....	34
3.3. Джерела фінансування тероризму.....	36
3.4. Залучення коштів від злочинної діяльності для фінансування тероризму	39
3.4.1. Використання доходів від торгівлі наркотиками у схемах фінансування тероризму	39
3.4.2. Використання доходів від шахрайства з кредитними картками у схемах фінансування тероризму.....	41
3.4.3. Використання доходів від шахрайства з чеками у схемах фінансування тероризму	42
3.4.4. Використання доходів від вимагання у схемах фінансування тероризму.....	42
3.4.5. Використання доходів від різноманітної злочинної діяльності у схемах фінансування тероризму.....	43
3.5. Переміщення коштів з метою фінансування тероризму.....	44
3.5.1. Використання фінансової системи держави у схемах фінансування тероризму	46
3.5.2. Використання сфери торгівлі у схемах фінансування тероризму .	49

3.5.3. Використання платіжних систем у схемах фінансування тероризму	52
3.5.4. Використання перевізників готівки (кеш-кур'єрів) у схемах фінансування тероризму	59
3.6. Новітні ризики тероризму	60
3.6.1. Використання збору коштів із застосуванням соціальних мереж у схемах фінансування тероризму.....	61
3.6.2. Використання віртуальних валют у схемах фінансування тероризму.....	63
3.6.3. Фінансування тероризму із використанням передплачених карток	66
3.6.4. Використання доходів від експлуатації природних ресурсів та корисних копалин у схемах фінансування тероризму	67
3.6.5. Використання нафтогазового сектору у схемах фінансування тероризму.....	69
3.6.6. Використання гірничо-видобувного сектору для фінансування тероризму.....	70
3.6.7. Використання неформальних платіжних систем у схемах фінансування тероризму	71
РОЗДІЛ IV. ІНСТРУМЕНТИ ТА СПОСОБИ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ	76
ВИСНОВОК	82

Перелік скорочень

Держфінмоніторинг	Державна служба фінансового моніторингу України
ЗМЗ	зброя масового знищення
ДРГ	диверсійно-розвідувальна група
ІДІЛ	міжнародне терористичне угруповання «Ісламська держава Іраку і Леванту»
КК України	Кримінальний кодекс України
КМУ	Кабінет Міністрів України
МТО	міжнародні терористичні організації
НКО	некомерційні організації
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ОРДЛО	окремі райони Донецької та Луганської областей
РБ ООН	Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй
ПВК/ФТ	протидія відмиванню коштів/фінансуванню тероризму
ПФР	підрозділ фінансової розвідки
ФАТФ	Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей
ФТ	фінансування тероризму
СБУ	Служба безпеки України
США	Сполучені Штати Америки
ЄС	Європейський Союз
G20	Група міністрів фінансів та керівників центральних банків 19 з найбільших економік світу та Європейського Союзу
МАНІВЕЛ	Комітет експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму

ВСТУП

За своєю суттю тероризм являє собою найбільш суспільно небезпечне та важкопрогнозоване явище, яке останнім часом набуло широкого розповсюдження у світі та нових різноманітних форм.

Боротьбу з тероризмом визначено одним із пріоритетних напрямів діяльності ООН та інших міжнародних організацій. Діяльність терористичних організацій становить загрозу не лише національним інтересам, а й безпеці всього світу. Основні вимоги щодо протидії тероризму (його фінансування) зазначені у Резолюції 1267 (1999), яка прийнята РБ ООН 15.10.2001, має обов'язкову силу для всіх держав-членів ООН та направлена проти руху «Талібан», а також у Резолюції 1373 (2001), що була прийнята 28.09.2001, має універсальний характер та направлена проти фінансування тероризму в цілому, на відміну від вищезгаданої резолюції Ради Безпеки ООН 1267 (1999).

Останні статистичні дані свідчать про існування приблизно тисячі груп і організацій, що використовують у своїй діяльності залякування населення та захоплення влади.

Тероризм сьогодні видозмінюється, як за своїми цілями (стає багатоцільовим), так і за формами та методами. Він передбачає вплив не тільки політичний, а й направлений на руйнування національних, релігійних основ держави, суспільства, тощо.

Іншою глобальною проблемою в світі та в Україні є сепаратизм. Сепаратизм (від лат. *separates* – відокремлення) – прагнення спільнот, груп населення чи організацій до відокремлення, відособлення, рух за надання частині держави права автономії чи за її повне відокремлення й створення нової держави.

Станом на сьогодні майже в половині країн світу з'являються дії, що можуть трактуватись як сепаратизм. Найбільша кількість таких проявів спостерігається в Євразії¹.

¹ Аналітична доповідь «Міжнародний досвід боротьби із сепаратизмом: висновки для України». [Електронний ресурс].

Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Separatism_druk-8a53a.pdf

Серед причин виникнення сепаратизму можна виділити, зокрема такі:

- зовнішній вплив з боку зацікавлених держав;
- нерівномірність розвитку окремих регіонів країни;
- історичні чинники.

Сучасний прояв тероризму та сепаратизму не можна називати лише політичним явищем. Більшою мірою – це кримінальний тероризм та сепаратизм. Така діяльність характеризується не тільки безпосереднім проведенням терористичних актів, але й фінансуванням терористичної діяльності чи сепаратизму, придбанням зброї та бойових припасів, підготовкою та навчанням терористів, організацією спеціальних терористичних груп або вербуванням одинаків, тощо.

Терористи успішно пристосовуються до мінливих умов сьогодення та знаходять нові способи забезпечення своїх потреб у фінансуванні, як легальні, так і нелегальні. До легальних джерел отримання фінансування можна віднести кошти, отримані від благодійних організацій та законних форм бізнесу, а також кошти, що надаються особисто терористами. Крім того, терористи також займаються нелегальною діяльністю різного виду і масштабу – від дрібних злочинів до організованого шахрайства і контрабанди наркотиків, отримують грошову підтримку від держав, які підтримують тероризм, заробляють гроші в недієдатних державах і на територіях, лояльних до терористичних організацій.

Терористи та особи, які породжують сепаратизм, мають на озброєнні безліч засобів, що дозволяють безперешкодно переміщати грошові кошти як в межах однієї організації, так і між різними організаціями, залучаючи кеш-кур'єрів чи використовуючи фінансовий сектор. Благодійні організації та альтернативні системи грошових переказів також використовуються з метою приховування (маскування) коштів, призначених для фінансування тероризму. Пристосованість і вміння знайти альтернативні рішення, що притаманні терористичним організаціям, свідчать про те, що на сьогодні будь-який з наявних способів переказу може бути використаним для протиправної діяльності.

Метою даного дослідження є аналіз та узагальнення виявлених (типових та новітніх) методів, способів, фінансових інструментів та схем фінансування тероризму та сепаратизму. Також досліджено ризики, загрози

та вразливості, що сприяють фінансуванню тероризму та сепаратизму на території України.

В типології використано досвід Держфінмоніторингу, національних правоохоронних органів, органів державної влади, саморегульованих організацій, а також досвід міжнародних урядових та неурядових інституцій, що провадять діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

Саме розуміння процесу управління терористичною організацією чи особами, які породжують сепаратизм, власними активами є надзвичайно важливим для ефективної протидії фінансуванню терористичної діяльності чи сепаратизму та припинення такої діяльності.

РОЗДІЛ І. АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМАТИКИ

Тероризм досі є значною загрозою, про що свідчать нещодавні теракти в багатьох країнах світу. Боротьбу з тероризмом визначено одним із пріоритетних напрямів діяльності ООН. Особливу увагу звертають на виявлення та ефективне блокування каналів фінансування тероризму.

Подібну до ООН позицію щодо протидії тероризму висловив ФАТФ за результатами пленарного засідання, яке відбулось у червні 2017 року в м. Валенсія (Іспанія, 21 – 23 червня), підкреслено пріоритетність питання боротьби з фінансуванням тероризму.

Важливість боротьби з тероризмом підкреслили лідери G20 під час саміту у липні 2017 року. У своїй заяві вони закликали країни ліквідувати усі альтернативні джерела фінансування тероризму, а також розірвати взаємозв'язок між організованою злочинністю та терористичними організаціями.

Проблема сепаратизму у світі є однією із найбільш складних, оскільки безпосередньо пов'язана із зміною кордонів існуючих і утворенням нових держав, та станом на сьогодні, - не існує універсальних підходів щодо її вирішення².

Іншим актуальним для світової спільноти питанням є протидія фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Загроза розповсюдження ЗМЗ є дуже серйозною і може призвести до тяжких наслідків. Розповсюдження може мати місце в різних формах, але, в кінцевому підсумку, воно передбачає передачу або експорт технологій, продуктів, програмного забезпечення, послуг або знань, які можуть використовуватися в програмах, пов'язаних з розробкою ядерної, хімічного або біологічної зброї, включаючи системи доставки такої зброї. Саме це робить розповсюдження ЗМЗ серйозною загрозою для світової безпеки.

²Аналітична доповідь «Міжнародний досвід боротьби із сепаратизмом: висновки для України». [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Separatism_druk-8a53a.pdf

Розповсюдження ЗМЗ також може відбуватись під контролем терористичних організацій (угруповань), які прагнуть використовувати ЗМЗ для здійснення терористичних актів. Існують припущення, що терористи намагаються отримати хімічну, біологічну, радіологічну і ядерну зброю.

З огляду на це, активізація зусиль з протидії фінансуванню розповсюдження ЗМЗ має стати невід'ємною частиною протидії фінансуванню тероризму та сепаратизму. Особливу увагу слід приділити спробам надання фінансової допомоги терористичним організаціям, які прагнуть придбати та/або розмістити ЗМЗ.

Для України є актуальним оновлення методів виявлення та протидії фінансуванню тероризму. Антитерористична операція, що триває на території ОРДЛО спонукає для активізації заходів щодо боротьби з фінансуванням тероризму та сепаратизму.

Представники наукового середовища активно долучаються до глибинного аналізу ситуації, що склалась на сьогодні в Україні, в контексті ризиків тероризму чи сепаратизму та пошуку підходів для її вирішення.

Так, за період 2016-2017 років фахівцями Національного інституту стратегічних досліджень було підготовлено 2 аналітичних дослідження на дану тематику, а саме: «Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні» та «Міжнародний досвід боротьби із сепаратизмом: висновки для України».

Зазначені дослідження містять, зокрема:

- актуальні тенденції у розвитку міжнародного тероризму;
- особливості боротьби з тероризмом у сучасному світі;
- трансформацію характеру терористичної загрози в Україні;
- міжнародний досвід застосування силових і ненасильницьких методів урегулювання сепаратистських конфліктів;
- аналіз ефективності застосування окремих методів і способів протидії сепаратизму;
- пропозиції щодо шляхів врегулювання конфлікту на Донбасі з урахуванням способів і методів, які підтвердили на практиці свою ефективність.

За результатами проведеної Національної оцінки ризиків Держфінмоніторингом підготовлено Звіт, в якому увага зосереджена на

визначенні (виявленні) ризиків (загроз) фінансування тероризму чи сепаратизму, їх аналізі, оцінці. Зокрема, Звіт концентрує на наступних ризиках пов'язаних з фінансуванням тероризму та сепаратизму:

- прояви тероризму та сепаратизму;
- недостатньо ефективні заходи компетентних органів у протидії фінансуванню тероризму та сепаратизму;
- неефективне розслідування злочинів, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;
- неефективне розслідування терористичних злочинів;
- невідповідність міри покарання тяжкості злочинів, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;
- легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму через дистанційні послуги;
- здійснення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму через гральний бізнес;
- використання неприбуткових організацій з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

За останні роки Держфінмоніторингом та міжнародними організаціями було проведено ряд типологічних досліджень на тему протидії фінансуванню терористичної діяльності.

У 2014 році Держфінмоніторингом було проведено типологічне дослідження «Актуальні методи, способи та фінансові інструменти фінансування тероризму та сепаратизму».

Групою ФАТФ було проведено 5 міжнародних типологічних досліджень з зазначеної тематики:

1. Фінансування тероризму (лютий 2008 року)

У дослідженні детально розглянуто зв'язок між фінансовими інструментами та антитерористичною діяльністю. Зазначено, що ефективність зусиль, які вживаються владою для виявлення і розслідування терористичної діяльності, істотно підвищується, якщо водночас з розвідувальною інформацією використовуються і фінансова інформація. Висвітлено традиційні методи, способи та загрози ФТ.

2. Ризик незаконного використання некомерційних організацій з метою фінансування тероризму (червень 2014 року)

У дослідженні здійснено вивчення ризику використання сектору некомерційних організацій з метою ФТ. Наведено результати аналізу проблеми незаконного використання НКО з метою досягнення злочинних цілей, в тому числі ФТ.

3. Фінансування терористичної організації Ісламська держава Іраку та Леванту (ІДІЛ) (лютий 2015 року)

У дослідженні наведена стисла характеристика виявлених джерел прибутку і видів фінансової діяльності ІДІЛ. Визначені найважливіші джерела доходу ІДІЛ і супутні ризики, пов'язані з тероризмом та його фінансуванням.

4. Новітні ризики фінансування тероризму (жовтень 2015 року)

У дослідженні розглянуті новітні ризики, методи та способи ФТ, які виникли після дослідження 2008 року. Здійснено оцінку актуальності традиційних (розглянутих у дослідженні 2008 року) методів, способів та загроз ФТ.

5. Фінансування тероризму у Західній та Центральній Африці (жовтень 2016 року)

У дослідженні розглянуті загрози та уразливості тероризму, що характерні для регіону Західної та Центральної Африки, Досліджено використання грошових коштів (у т.ч. іноземні валюти) у ФТ.

Попри постійні зміни у кількісному та видовому значенні терористичних угруповань, а також викликаних їхньою діяльністю загроз, основні потреби терористів в зборі, переміщенні і використанні коштів залишилися незмінними.

Однак зміни розмірів, складу і структури терористичних організацій миттєво призводять до зміни способів, які вони застосовують для збору і управління фінансовими ресурсами (грошовими коштами). Виникнення новітніх викликів та загроз вимагає їх постійного вивчення та аналізу. Результати такого аналізу зображуються у вигляді типологічних досліджень, які, зазвичай, доповнюють наявні.

В даному типологічному дослідженні були використані результати Національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, яка була завершена Держфінмоніторингом у 2016 році за участю всіх учасників національної системи фінансового моніторингу: державних регуляторів, правоохоронних і розвідувальних органів, приватного сектору та саморегульованих організацій, а також експертів наукового середовища. Дана практика є загальноприйнятою та використовується багатьма країнами.

Також був використаний досвід 5-го раунду оцінки України МАНІВЕЛ.

РОЗДІЛ II. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РИЗИКІВ І ЗАГРОЗ ТЕРОРИЗМУ

Як вже зазначалось, протидія ФТ продовжує залишатися пріоритетним напрямком діяльності міжнародних урядових та неурядових інституцій, що провадять діяльність у сфері ПВКТ/ФТ.

За результатами аналітичних досліджень можна виділити наступні актуальні тенденції розвитку міжнародного тероризму³:

- перманентний процес поширення тероризму у світі, і як наслідок збільшення кількості жертв та зростання відчуття незахищеності та невпевненості серед населення;
- значні фінансові втрати та перерозподіл ресурсів держав;
- зниження активності деяких терористичних організацій;
- посилення впливу на політичні процеси;
- використання новітніх технологій у терористичній діяльності та її фінансуванні;
- вплив міграційних процесів;
- збільшення глобальної загрози з боку ІДІЛ та подібних до неї ультрарадикальних міжнародних терористичних організацій («Аль-Каїда», «Боко Харам», тощо).

Загроза тероризму та сепаратизму походить не лише від великих терористичних груп та організацій, джерелом цієї загрози також можуть бути невеликі терористичні осередки або окремі терористи, що схильні до вчинення терористичних актів та завдання істотної шкоди суспільству. У зв'язку з цим важливо виявити й ліквідувати мережі фінансування терористичних угруповань всіх типів.

³Аналітична доповідь «Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні». [Електронний ресурс].

Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/aktualniPitannya_press-1c1ef.pdf

Ризики фінансування тероризму та сепаратизму обумовлені рядом причин, зокрема:

- економіка України передбачає широке коло використання готівкових коштів;
- слабкий контроль за реєстрацією юридичних утворень та складність процесу алгоритму перевірки кінцевих бенефіціарних власників;
- велика частка НКО;
- встановлені певні обмеження на проведення перевірок юридичних утворень;
- не контрольованість деяких ділянок державного кордону.

Ризики фінансування тероризму та сепаратизму посилюються через стратегічне географічне розташування України.

2.1. Характеристика ризиків і загроз, пов'язаних з тероризмом та його фінансуванням в Україні

Правову основу протидії з тероризму та його фінансування становлять Конституція України, Закон України «Про боротьбу з тероризмом» (від 20.03.2003 №638-IV), Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (від 14.10.2014 №1702-VII) Кримінальний кодекс України (від 05.04.2001 №2341-III), Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року (Конвенцію ратифіковано із заявою Законом України від 12.09.2002 №149-IV), Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму (Конвенцію ратифіковано з заявами і застереженнями Законом України від 17.11.2010 №2698-VI), Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням доходів та фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення – Рекомендації ФАТФ 2012 року, а також інші нормативно-правові акти, що приймаються на виконання законів України.

З часу останнього дослідження питань тероризму та його фінансування, проведеного Держфінмоніторингом у 2014 році, основні тенденції щодо ризиків та загроз не зазнали кардинальних змін.

Більш того, на даний час, ризики поширення тероризму та сепаратизму в Україні залишаються актуальними з огляду на наявність низки зовнішніх та внутрішніх чинників, які негативно впливають на стан національної безпеки держави. До зовнішніх чинників відносяться: збільшення активності міжнародних терористичних організацій, формування сепаратистських ідей, організація та фінансування дій, спрямованих на порушення суверенітету та територіальної цілісності країни. До внутрішніх – наявність у незаконному обігу значних обсягів зброї та боєприпасів, збільшення радикалізації суспільства, тощо.

За напрямком протидії міжнародному тероризму потенційні загрози зумовлені воєнними діями та терористичною активністю на Близькому Сході, в Північній Африці і Центральній Азії та спрямуванням з боку міжнародних терористичних організацій активності до країн ЄС.

Зокрема, на даний час, Україна розглядається більшістю міжнародних терористичних та релігійно-екстремістських організацій, передусім ІДІЛ, як транзитна територія для переправлення своїх бойовиків до зон збройних конфліктів, переховування терористів від правоохоронних органів інших держав, залучення та підготовки своїх прихильників, фінансового та іншого матеріального забезпечення своєї протиправної діяльності.

Зазначене призводить до спроб збільшення присутності на території України осіб, що брали участь у бойових діях у складі підрозділів МТО та незаконних збройних формувань на території іноземних держав, а також перебувають у міжнародному розшуку за вчинення злочинів терористичного характеру. При цьому, наявні тенденції до подальшого незаконного виїзду зазначеної категорії осіб до країн Європейського Союзу або участі в організації на території нашої держави протиправної діяльності загальнокримінального характеру. Зазначене завдає суттєвої шкоди міжнародному іміджу України та сприяє дестабілізації стану в державі.

Специфіка терористичної активності в Україні направлена в першу чергу на підбурювання до сепаратистських проявів населення Східної та Південної України. Для цього використовуються різні методи:

- численні залякування (вибухи, диверсії і т.д. по всій території України);
- застосування важкого озброєння в тому числі проти мирного населення;
- використання цивільних в якості «живого щита» на території ОРДЛО (коли вогонь ведеться з території дитячих садків, шкіл, житлових будинків);
- перешкоджання роботі міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ) на території ОРДЛО;
- використання різноманітних інформаційних джерел, зокрема Інтернету, з метою пропаганди, вербування, фінансування, тощо.

Із зовнішніх джерел провокуються сепаратистські настрої в Україні, зокрема в її окремих регіонах, в першу чергу південних і східних, у зв'язку з чим проводяться інформаційні кампанії та операції, провокуються і заохочуються відповідні настрої та ініціативи на місцях, формується негативний імідж уряду країни серед населення та дискредитація в очах міжнародного суспільства.

Радикалізація суспільно-політичних відносин і знаходження у незаконному обігу значних обсягів засобів ураження значно підвищують терористичні загрози. На території України непоодинокими є випадки застосування або спрацювання вибухових пристроїв.

2.2. Світові тенденції протидії тероризму та його фінансуванню

Аналіз антитерористичної діяльності міжнародних і регіональних організацій, а також політик ряду країн світу дозволяє виокремити низку актуальних тенденцій протидії тероризму, серед яких можна виділити, зокрема⁴:

- посилення міжнародної взаємодії та обміну інформацією між країнами з питань боротьби з тероризмом;
- удосконалення міжвідомчої взаємодії та обміну інформацією між компетентними органами з питань боротьби з тероризмом на національному рівні;
- покращення здійснення просвітницьких превентивних заходів серед населення;
- використання сучасних інформаційно-технічних засобів;
- посилення боротьби з фінансуванням тероризму;
- підвищення контролю за міграційними процесами у світі;
- вдосконалення нормативно-правової бази, з урахуванням сучасних викликів та загроз.

Відповідно до дослідження ФАТФ «Фінансування тероризму», розміри та структура терористичних організацій можуть бути різноманітними: в найбільших з них органи управління подібні до тих, що використовуються для управління державою, невеликі ж терористичні організації не мають взагалі вищих органів управління, у зв'язку з чим регулюють свою діяльність самостійно.

Потреба у фінансуванні безпосередньо залежить від розмірів терористичних організацій та суттєво відрізняється між собою. Фінансування потрібно не тільки для здійснення конкретних терористичних операцій, але і для розвитку самої терористичної організації, забезпечення її поточної діяльності й створення умов для подальшого розвитку.

При цьому, значну частку всього фінансування складають витрати, пов'язані із забезпеченням поточної діяльності терористичної організації,

⁴Аналітична доповідь «Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні». [Електронний ресурс].

Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/aktualniPitannya_press-1c1ef.pdf

вербуванням нових членів, плануванням і постачанням матеріально-технічного забезпечення.

Для підтримки функціонування міжнародних терористичних мереж та досягнення поставлених ними цілей необхідна добре розвинена інфраструктура. Для створення такої інфраструктури, просування ідеології тероризму, а також фінансування законної діяльності, яка виконує функції маскування, потрібні значні кошти.

2.3. Ризики фінансування тероризму, пов'язані з діяльністю міжнародного терористичного угруповання ІДІЛ

ІДІЛ – це нова форма терористичної організації, в діяльності якої фінансування відіграє ключову і центральну роль.

Діяльність ІДІЛ відрізняється від діяльності більшості інших терористичних організацій, особливо у способах фінансування своїх операцій, керівництві та організаційній структурі. Так, наприклад, більша частина фінансування надходить від злочинної діяльності на окупованих територіях Іраку і Сирії, а не від пожертвувань донорів та/або прихильників.

ІДІЛ веде діяльність на значних територіях Сирії та північного Іраку, що дозволяє експлуатувати місцеве населення і матеріальні ресурси шляхом пограбування і крадіжок. З цією метою ІДІЛ використовує різноманітні ресурси – від нафтових родовищ і банків до експлуатації інженерних комунікацій і стягнення податків з місцевого бізнесу. Також існують мотивовані підозри, що ІДІЛ веде торгівлю енергетичними ресурсами з офіційним сирійським урядом.

Ще одна характерна особливість (і, водночас, головна відмінність) ІДІЛ полягає в тому, що надходження від заможних донорів (прихильників) складають мізерну частку фінансування.

За результатами проведених міжнародних досліджень встановлено п'ять основних джерел фінансування ІДІЛ:

1) нелегальний прибуток від злочинної діяльності на окупованих територіях: пограбування банків, грабежі, контроль над нафтовими

родовищами й нафтопереробними заводами, розкрадання економічних активів і незаконне оподаткування товарів та готівки, що переміщуються транзитом через підконтрольну ІДІЛ територію;

2) викрадення людей з метою викупу;

3) пожертви, в тому числі з боку (або за посередництвом) НКО;

4) матеріальна підтримка, наприклад, від іноземних бойовиків-терористів, яка складається зі збору коштів у рідній країні для поїздки на підконтрольну ІДІЛ територію, переміщення коштів бойовиками, а також відправлення коштів діаспорами;

5) залучення коштів через сучасні соціальні мережі.

Відповідно до інформації уряду США, яка була надана при підготовці типологічного звіту ФАТФ «Фінансування терористичної організації Ісламська держава Іраку і Леванту (ІДІЛ)», станом на кінець 2014 року щонайменше 19 тисяч бойовиків-терористів з понад 90 держав покинули свої країни й вирушили до Сирії та Іраку з метою залучення до лав ІДІЛ. Такий резерв іноземних прихильників є для ІДІЛ джерелом фізичної та фінансової підтримки.

Наведені факти дають змогу припустити, що ІДІЛ вигідне створення прихильниками центрів вербування в різних країнах світу.

2.4. Використання іноземних бойовиків-терористів у схемах фінансування тероризму

Проблема, пов'язана з іноземними бойовиками-терористами не є чимось новим, однак спостерігається зростання масштабів цього явища у зв'язку з бойовими діями в Сирії, Іраку та антитерористичною операцією в Україні. Важливість ефективної протидії зазначеній загрозі підкреслена Резолюцією РБ ООН 2178 (2014), у якій висловлено занепокоєння щодо створення міжнародних терористичних мереж, та в якій йдеться про усунення загроз від іноземних найманців-терористів, що є наразі актуальним, адже враховується спектр країн, вихідцями з яких є іноземні бойовики-терористи.

Попри те, що на сьогодні іноземні бойовики-терористи не є ключовим джерелом фінансування міжнародних терористичних організацій (наприклад, ІДІЛ), вони підвищують рівень терористичної загрози, спричиненої цими угрупованнями. Саме діяльність іноземних бойовиків-терористів вважається одним з основних способів надання матеріальної та кадрової підтримки терористичним угрупованням, таким чином створюючи нові загрози, пов'язані з фінансування тероризму. За наявними оцінками, самофінансування і мережеве фінансування, що спрямовані на вербування та підтримку, - є двома найбільш поширеними способами отримання коштів для іноземних бойовиків-терористів.

Самофінансування іноземних бойовиків-терористів полягає у самостійному забезпеченні фінансовими та матеріальними ресурсами. Кошти, які залучаються для цього, можуть мати як злочинне, так і законне походження. Серед коштів законного походження фігурують внески родичів бойовиків-терористів (свідомі або здійснені ненавмисно), залучення доходів від навмисно створених з цією метою суб'єктів господарювання, продажу власних активів та кредитні ресурси. Наприклад, відомі випадки, коли іноземні бойовики-терористи напередодні поїздки до зони конфлікту одночасно звертались за отриманням дрібних кредитів до багатьох фінансових установ без наміру повернути взяті позики.

Також були виявлені випадки, коли після виїзду до зон конфліктів іноземні бойовики-терористи продовжували отримувати з батьківщини соціальну допомогу від держави. Це пов'язано або з необізнаністю відповідних державних інституцій про перебування особи у лавах бойовиків-терористів, або з відсутністю правових підстав позбавлення права на отримання соціальної допомоги через участь особи у терористичній організації.

У типологічному дослідженні ФАТФ наведено цікаве джерело самофінансування бойовиків, яке було виявлено в Іспанії. Члени терористичних угруповань використовувались як підставні особи у шахрайських схемах і аферах з ПДВ на території інших країн-членів ЄС для отримання коштів на покриття витрат, пов'язаних з поїздкою до зон конфліктів. Доходи від такої шахрайської діяльності, зазвичай, отримуються готівкою і надалі передаються бойовикам поза фінансовою системою.

Окрім самофінансування для підтримки іноземних бойовиків-терористів використовують мережі вербування/підтримки.

Вербувальні мережі та окремих осіб сприяють направленню іноземних бойовиків-терористів до зон конфліктів з метою приєднання до лав терористичних угруповань. Родичі, друзі або групи сприяння також надають фінансову підтримку іноземним бойовикам-терористам після їхнього від'їзду до зон конфліктів.

Нерідко існує зв'язок між посібниками іноземних бойовиків на батьківщині та посібниками в регіонах, що межують із зонами конфліктів. Крім того, існує тісний зв'язок між мережами підтримки іноземних бойовиків-терористів та злочинними організаціями.

У складі мережевої підтримки є конкретні вербувальники, які часто використовують соціальні мережі. Вербувальниками подекуди виступають члени екстремістських угруповань та їх прихильники, а іноді поверхнево пов'язані з екстремістами особи. Окрім фінансової підтримки, мережі підтримки/вербування надають ще й логістичну підтримку, в тому числі в питаннях організації транспортування і придбання необхідних засобів (в т.ч. продуктів харчування).

2.5. Протидія ризикам і загрозам, пов'язаних з тероризмом та його фінансуванням в Україні

Правоохоронними органами протягом 2014 - 6 місяців 2017 років до судових органів за вчинення злочинів, пов'язаних з терористичною діяльністю, а саме передбачених статтями 258 - 258⁵ КК України передано 1 339 кримінальних проваджень відносно 2 369 фізичних осіб⁵, зокрема:

- у 2014 році – 58 кримінальних проваджень щодо 85 осіб, з яких судами розглянуто 39 справ (постановлено 3 вироки та засуджено 3 осіб);
- у 2015 році – 425 кримінальних проваджень щодо 553 осіб (у т.ч. 19 – у складі організованої групи або злочинної організації), з яких

⁵ Інформація наведена у звітах Державної судової адміністрації України. Відповідно до наказів ДСА України від 05.06.2006 №55 та від 14.11.2012 №153 звітність судів подається лише за відповідні звітні періоди – півріччя та рік. У разі вчинення декількох злочинів, облік ведеться за статтею КК України, санкція якої передбачає більш суворе покарання

судами розглянуто 226 справ та постановлено 69 вироків і засуджено 52 особи;

- у 2016 році – 464 кримінальні провадження щодо 809 осіб (у т.ч. 66 – у складі організованої групи або злочинної організації), з яких судами розглянуто 280 справ та постановлено 135 вироків і засуджено 103 особи;

- протягом 6 місяців 2017 року – 392 кримінальних провадження щодо 922 осіб (у т.ч. 61 – у складі організованої групи або злочинної організації), з яких судами розглянуто 192 справи та постановлено 65 вироків і засуджено 55 осіб.

Служба безпеки України, яка є головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю, вживає дієві заходи з протидії ризикам та загрозам тероризму та сепаратизму.

У результаті вжитих впродовж 2015-2017 років заходів та слідчих (розшукових) дій з метою протидії міжнародному тероризму:

- припинено функціонування 5 транснаціональних логістичних мереж ІДІЛ;

- викрито протиправну схему забезпечення бойовиків паспортами громадян України, паспортами громадян України для виїзду за кордон, у тому числі біометричними;

- ліквідовано 23 «перевальні пункти», що використовувались для переховування бойовиків у різних регіонах України;

- виявлено 86 членів та прихильників ІДІЛ та «Аль-Каїди», 17 з яких перебували в міжнародному розшуку;

- до кримінальної відповідальності за злочини у сфері тероризму та інші пов'язані злочини (за статтями 255, 258¹, 258³, 263, 332, 358 КК України) притягнуто 9 членів та прихильників ІДІЛ, стосовно 3 організаторів каналу переправлення бойовиків ІДІЛ обвинувальні акти передані до суду (за статтями 258³, 258⁵, 263 та 358 КК України);

- видворено/примусово повернуто з України 53 члена ІДІЛ;

- 1 355 прихильникам ІДІЛ заборонено в'їзд в Україну;

- попереджено спробу організації прихильниками ІДІЛ підризу автомобіля в громадському місці.

З метою протидії загрозам інспірації створення функціонерами іноземних держав при залученні місцевих громадян з сепаратистськими настроями в південних та східних регіонах країни терористичних та диверсійних груп у 2016 році, було виявлено та припинено на території України діяльність трьох ДРГ, пов'язаних з незаконними збройними формуваннями на території ОРДЛО, при цьому затримано 12 осіб, вилучено зброю, боєприпаси та вибухові пристрої, які планувалося використати для здійснення терористичних актів на території Одеської та Херсонської областей.

У 2017 році припинено діяльність законспірованої терористичної групи, яка здійснювала готування терористичного акту стосовно одного з народних депутатів України. Під час затримання керівника групи вилучено близько 1-го кілограма вибухової речовини (пластид), 5 електродетонаторів, пістолет «Вальтер» з глушником, близько 100 патронів до нього, бойовий квадрокоптер, який планувалося використати для скоєння теракту.

РОЗДІЛ III. ТИПОВІ МЕТОДИ, СХЕМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ

Питання протидії ФТ як на міжнародному рівні так і на регіональному залишається актуальним.

Як зазначено у типології ФАТФ, для виявлення та припинення ФТ, необхідно, перш за все, чітко уявляти потреби сучасних терористичних угруповань у фінансуванні.

Крім коштів, необхідних для проведення власне терористичних операцій, потрібні ще й значні гроші для розвитку і забезпечення поточної діяльності терористичної організації та її ідеологічного впливу. Значні фінанси необхідні для здійснення пропаганди своїх поглядів, виплати винагород бойовикам та їх сім'ям, організації переїздів, навчання нових членів, підробки документів, виплати хабарів, придбання зброї та організації терактів.

Терористичні організації зіштовхуються з необхідністю фінансування величезних витрат, які направлені ведення зовні законної соціальної або благодійної діяльності, що використовується для маскуванню протиправної діяльності.

Характер фінансування як самих терактів, так і допоміжної діяльності відрізняється в залежності від типу терористичних організацій, які можна розподілити на 2 групи:

- 1) традиційні з ієрархічною структурою подібної до державної структури;
- 2) невеликі терористичні організації, які не мають центральних органів управління, і здійснюють свою діяльність автономно.

Потреби терористичних організацій у фінансуванні складаються з двох основних категорій:

- 1) фінансування певних терористичних операцій (наприклад, безпосередні витрати на проведення окремих операцій);

2) фінансування більш розгалуженої організаційної діяльності з метою розвитку і збереження інфраструктури підтримки, просування ідеології терористичної організації.

Ґрунтуючись на результатах досліджень ризиків фінансування тероризму, можна виділити деяку закономірність, яка притаманна багатьом терористичним організаціям щодо використання залучених коштів.

Схематично елементи потреб терористичних організацій у фінансуванні можна показати наступний чином:

Нижче наведений більш детальний опис елементів потреб терористичних організацій у фінансуванні:

- пайове фінансування: у випадку, коли терористична група є ланкою (складовою частиною) великої терористичної організації або має єдину мету (загальні релігійні або ідеологічні погляди) з іншим терористичним підрозділом (організацією), до неї можуть звернутися за фінансовою допомогою, або вона сама надає таку допомогу. Наприклад, терористичні

організації використовують збір коштів з метою відкриття веб-сайтів екстремістського напрямку;

- виплати на поточні потреби, проживання та зв'язок: терористи потребують кошти для покриття своїх щоденних витрат. Терористичному підрозділу необхідно підтримувати зв'язок зі своїми членами та з вищими ланками терористичної мережі. Відсутності будь-яких інших джерел доходу (наймана робота або соціальні виплати) сильно ускладнює їх діяльність;

- навчання, проїзд та матеріально-технічне забезпечення: навчання бойовиків є важливою частиною роботи терористичних організацій, як для ідеологічного впливу, так і в плані розвитку практичних навичок. Кошти, що направляються на фінансування навчання та проїзду (в тому числі на придбання фальшивих документів), є важливою статтею витрат багатьох терористичних організацій. Яскравим прикладом важливості навчання є те, що навіть терористи без значного досвіду, які діяли автономно і не залежали від інших організацій або вищих структур власної організації, перед безпосереднім виконанням терактів їздили в інші країни з метою проходження навчання чи іншої підготовки;

- прямі витрати на здійснення терактів: для здійснення конкретних терактів потрібні найрізноманітніші ресурси, як, наприклад, саморобні вибухові речовини, географічні карти місцевості, транспортні засоби, пристрої для стеження, тощо. Прямі витрати на здійснення терактів є невеликими, у порівнянні зі шкодою, яку вони спричиняють.

У дослідженні розглянемо ризики фінансування тероризму та сепаратизму в розрізі традиційних й новітніх способів та методів.

Традиційні способи (методи) фінансування тероризму та сепаратизму складаються з законних джерел (надходжень від законного бізнесу, благодійних організацій), використання коштів від злочинної діяльності (торгівлі наркотиками, вимагання викупу), коштів від держав, які заохочують тероризм, а також фінансування безпосередньо терористами.

Джерела фінансування, які були перераховані вище, можна розділити на два основні типи:

1) вертикальне фінансування – великі обсяги фінансової допомоги надаються централізовано: державами, компаніями, благодійними установами або кредитно-фінансовими установами, що підтримують тероризм;

2) фінансування знизу – фінансування потреб терористів обмежено та розосереджено, наприклад, фінансування коштом самих терористів (одержуваної ними заробітної плати або соціальних виплат).

Використання коштів, які мають законне походження (благодійні організації, підприємства), а також коштів, що надаються безпосередньо терористами та їх спільниками (заробітна плата, заощадження й соціальні виплати), призвело до виникнення такого поняття, як «делегалізація», тобто законні засоби використовуються для вербування нових кадрів або здійснення терактів.

3.1. Використання НКО у схемах фінансування тероризму

В залежності від країни НКО можуть мати різноманітні правові форми юридичних утворень. Таке твердження ґрунтується на тих видах діяльності і характеристиках організації, які становлять ризик для їх використання у фінансуванні тероризму, в поєднанні з тим фактором, що організації діє на некомерційній основі.

До таких юридичних осіб відносяться утворення або організації, які, у першу чергу, займаються збором або виділенням коштів для цілей направлених на благодійність, а також релігійні, культурні, освітні, соціальні заходи.

НКО відіграють важливу роль у світовій економіці та у багатьох національних економіках і соціальних системах. Їх зусилля доповнюють діяльність державного та приватного секторів.

Поточна міжнародна політика проти фінансування тероризму свідчить, що терористи (терористичні організації) використовують сектор НКО для

збору та переказу коштів, матеріально-технічного забезпечення, заохочення вербування терористів або іншої підтримки терористичних організацій та діяльності.

Терористи також можуть створювати фіктивні благодійні установи для шахрайських дій направлених на збір коштів.

Крім того, існують випадки залучення НКО (в т.ч. благодійних організацій) до збору коштів з метою фінансування тероризму. При цьому, такі організації можуть використовуватись як пряме джерело прибутку або як прикриття для ВК/ФТ.

Довідково

Відповідно до Закону України «Про благодійництво та благодійні організації» (далі – Закон про благодійництво), благодійна організація - юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених Законом про благодійництво, як основну мету її діяльності.

Тобто, благодійна організація за своє суттю є недержавною організацією головною метою діяльності якої є здійснення благодійної діяльності в інтересах суспільства або окремих категорій осіб. А саму благодійну діяльність можна схарактеризувати як добровільну безкорисливу діяльність благодійних організацій, що не має на меті одержання прибутків від такої діяльності.

Законом про благодійництво визначено загальні засади діяльності благодійних організацій, яка повинна здійснюватись зокрема у вигляді:

- *одноразової фінансової, матеріальної та іншої допомоги;*
- *систематичної фінансової, матеріальної та іншої допомоги;*
- *фінансування конкретних цільових програм;*
- *допомоги на основі договорів (контрактів) про благодійну діяльність;*
- *дарування або дозволу на безоплатне (пільгове) використання об'єктів власності;*
- *дозволу на використання своєї назви, емблеми, символів;*
- *прийняття на себе витрат по безоплатному, повному або частковому утриманню об'єктів благодійництва.*

Особливості діяльності НКО робить їх привабливими для терористичних організацій і вразливими для злочинного використання з метою фінансування тероризму та сепаратизму. Це пов'язано з тим, що НКО мають високий рівень довіри в суспільстві, вони мають доступ до джерел фінансування, які складно контролювати (наприклад, благодійні внески), а їх діяльність часто передбачає використання великої кількості готівкових коштів.

НКО часто використовуються терористами для переказу коштів, що призначені для фінансування тероризму, при цьому такі операції можуть бути змішані з легальними фінансовими потоками та їх незначний розмір не свідчить про зниження ступеня ризику.

Для терористичних організацій привабливим є діяльність НКО, які мають розгалужену географію впливу в багатьох країнах світу.

Нерідко діяльність таких організацій зосереджена в країнах або на територіях, що знаходяться у безпосередній близькості до районів інтенсивної терористичної діяльності.

Ще однією особливістю, яка робить НКО привабливими для терористів, є їх статус нефінансових установ, що передбачає застосування до них більш лояльних вимог ведення діяльності у порівнянні з кредитно-фінансовими установами та суб'єктами господарювання. Наприклад, менш жорсткі вимоги щодо статутного капіталу, професійної атестації, перевірок біографічних даних співробітників та членів правління при реєстрації, безперервного ведення документації, тощо.

Специфіка діяльності НКО призводить до створення різноманітних ризиків, які можуть бути виявлені та використані для фінансування терористів.

Можна виділити три найбільш показові характеристики неправомірного використання НКО:

- зміна призначення пожертв НКО (в т.ч. благодійної організації);

- використання фіктивної установи, яка видає себе за законну благодійну установу, що використовується терористичним угрупованням для маскування своєї діяльності;

- так зване «масштабне використання» – наприклад, НКО дійсно займається збором коштів для придбання харчових продуктів для дітей-сиріт, але робить це через спеціальну терористичну організацію.

Зміна призначення пожертв НКО є нічим іншим, як виведення зібраних коштів шахрайським способом. Відбувається збір пожертв на законні цілі, проте пожертви використовують для фінансування протиправної діяльності, зокрема, на фінансування тероризму. Таке шахрайство може практикуватись поряд зі справжньою благодійністю, і всі інші види діяльності благодійної організації можуть залишатись законними.

З метою фінансування тероризму та сепаратизму широко використовують фіктивні НКО, які здійснюють діяльність під виглядом законних організацій.

Приклад 3.1.1. Використання фіктивних громадських організацій для можливого фінансування тероризму та сепаратизму

Держфінмоніторингом виявлено схему фінансування іноземними громадськими організаціями української **Громадської організації Б** для проведення на території України масових заходів з метою інформаційної пропаганди.

У березні 2017 року на користь української **Громадської організації Б** було здійснено спробу перерахування коштів у вигляді безповоротного гранту у сумі **0,5 млн. рос. рублів** від іноземної **Громадської організації А** для проведення на території України несанкціонованого масового заходу.

Відносно зазначеної транзакції прийнято рішення про зупинення фінансової операції.

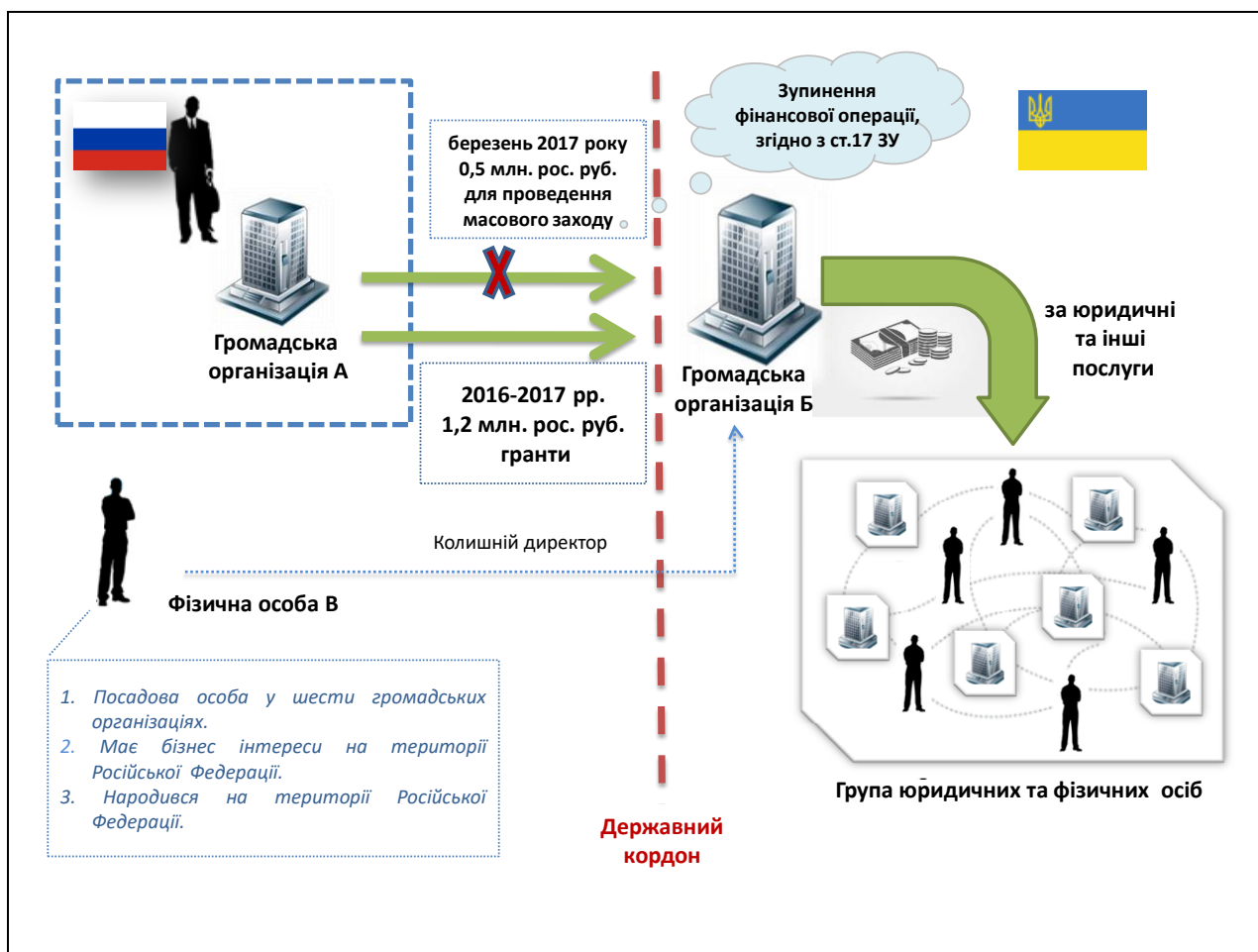
В ході розслідування встановлено, що на користь **Громадської організації Б** протягом 2016 - 2017 років здійснювались регулярні зарахування коштів від іноземних благодійних фондів та громадських організацій в якості грантів на загальну суму **1,2 млн. російських рублів**. Надалі кошти конвертувались в гривню та перераховувались фізичним та

юридичним особам за надані юридичні та інші послуги.

Фізична особа В отримувала дохід від політичної партії, керівництво якої підпорядковується політичним елітам іноземної держави.

Таким чином, надані кошти іноземною **Громадською організацією А** для проведення масових заходів, можуть бути спрямовані на ведення гібридної війни проти України шляхом інформаційної пропаганди.

Правоохоронним органом розслідується кримінальне провадження.

Нижче наведено інші приклади протиправного використання благодійних організацій.

Приклад 3.1.2. Використання благодійної організації з метою фінансування тероризму

До ПФР Країни Б надійшло повідомлення про підозрілі операції щодо спроби **Особи А** зробити внесок на рахунок благодійної організації значної

суми готівки, на розпорядження якою в нього була довіреність, та переказу надалі цих коштів нотаріусу як передоплата за покупку нерухомості.

За результатами проведеного розслідування було з'ясовано наступне.

Кошти, що знаходяться на зазначеному рахунку НКО, були утворені шляхом численних готівкових внесків (імовірно благодійні внески та пожертви) і переказів безпосередньо з рахунку **Особи А**. Далі, перевірка особового рахунку **Особи А** показала, що розміщені на його рахунку кошти були сформовані внаслідок внесків від приватних осіб у якості пожертв.

Перекази з рахунку **Особи А** відбувалися як на користь зазначеної НКО, а міжнародні перекази – на користь **Особи В**. Поліція встановила, що **Особи А** мала зв'язок з особами, які мали відношення до терористичної діяльності, серед яких значилась **Особа В**.

Правоохоронними органами було встановлено, що благодійна організація, що дійсно здійснювала збір коштів на благодійність, була використана як прикриття при акумуляції коштів для фінансування тероризму, та далі для направлення частини таких коштів терористам – спілльникам **Особи А**.

Правоохоронними органами здійснюється розслідування.

Приклад 3.1.3. Використання благодійної організації, яка має зв'язки з екстремістами, для шахрайства

Благодійна Організація Х за два роки зуміла зібрати значні кошти, отримуючи фінансову допомогу від однієї з урядових установ.

Розвідувальними органами було виявлено, що керівники **Благодійної Організації Х** були пов'язані з екстремістськими угрупованнями іноземної країни.

Крім того, були й інші ознаки шахрайських дій – надмірно висока кількість учнів в даній організації (і, відповідно, завищені обсяги запитуваних від урядової установи коштів).

Правоохоронними органами здійснюється розслідування.

Приклад 3.1.4. Використання благодійної організації для вербування терористів

Після зв'язки бази даних клієнтів зі переліками осіб, що мають

відношення до тероризму, співробітники одного з банків європейської **Країни Б** виявили НКО з європейської **Країни В**, яка мала рахунок в їх банку і перебувала в зазначених переліках. На підставі виявленої інформації співробітники банку подали відповідне повідомлення до ПФР **Країни Б**.

Рахунок зазначеної організації був відкритий кілька років тому і більшу частину часу залишався малоактивним. Потім кількість транзакцій по даному рахунку різко зросла. Транзакції були у вигляді внесення готівки (загальна сума яких виявилася досить великою), та які здійснювалися різними фізичними особами. Згодом внесені кошти були зняті з рахунку готівкою.

В результаті проведеного ПФР **Країни Б** розслідування було виявлено наступне:

- вивчивши інформацію, надану державними службами безпеки **Країни В**, співробітники ПФР **Країни Б** прийшли до висновку, що дана НКО була одним з контактних пунктів в **Країні В**, який здійснював вербування та відправлення бойовиків в гарячі точки на Близькому Сході;
- також з'ясовано, що декілька фізичних осіб, які мають право підпису щодо операцій за рахунком даної організації, були пов'язані з терористичним угрупованням.

Правоохоронними органами здійснюється розслідування.

Приклад 3.1.5. Використання мережі вербування/підтримки

У травні 2015 року в м. Харків правоохоронними органами був затриманий **Громадянин Е** Республіки Азербайджан, який є активним прихильником міжнародного терористичного угруповання ІДІЛ.

Громадянин Е у період з жовтня 2013 року по травень 2015 року, перебуваючи в м. Харків та Харківській області, створив та забезпечив постійне функціонування каналу переміщення членів ІДІЛ з країн Кавказу та Центральної Азії, транзитом через територію України та Туреччини, до сирійсько-іракської зони для їх участі у бойових діях на боці вказаної терористичної організації та у зворотному напрямку.

Зазначений **Громадянин Е** також забезпечував іноземних бойовиків-терористів матеріальними та фінансовими ресурсами (грошовими коштами), місцями тимчасового проживання, паспортними та проїзними документами

за межі України, та координував перетин вказаними вище особами державного кордону України.

Під час затримання **Громадянина Е** було вилучено **30 тис. дол. США**, які планувалося використати для протиправної діяльності.

Також встановлено, що організатори вказаної мережі фінансували переправлення до однієї з країн Центральної Азії бойовика, який брав участь у терористичній діяльності на території Сирії та пройшов повний курс диверсійної і мінно-вибухової підготовки у терористичних угрупованнях, що входять до складу ІДІЛ. Вказаного бойовика затримано на території цієї країни під час готування терористичного акту.

Стосовно двох фігурантів вказаного провадження на адресу комітету РБ ООН надіслано запити про їх включення до санкційного переліку.

Обвинувальний акт у даному провадженні скеровано до суду. Судовий розгляд триває.

Приклад 3.1.6. Справа щодо ІДІЛ

Приблизно в середині 2014 року **Громадянка С** з метою подальшого залучення **Громадянки К** в екстремістську діяльність міжнародної терористичної організації «ІДІЛ», сприяла прийняттю **Громадянкою К** мусульманського віросповідання – іслам.

В травні 2015 року **Громадянки К** та її цивільний чоловік (підданий Йорданії, мусульманин за віросповіданням) – **Громадянин Д** вступили в ряди міжнародної терористичної організації «ІДІЛ» з метою вчинення терористичного акту.

В червні 2015 року, виконуючи інструкції та вказівки членів міжнародної терористичної організації «ІДІЛ», зазначені особи потрапили на територію сирійсько-іракської зони збройного конфлікту, підконтрольну прихильникам та бойовикам «ІДІЛ».

Надалі під впливом очільників міжнародної терористичної організації, **Громадянин Д**, діючи в змові з іншими особами, у вересні 2015 року в передмісті м. Багдад (Республіка Ірак) шляхом самопідриву вчинив терористичний акт, який призвів до загибелі щонайменше 20 осіб та поранення щонайменше 60 мешканців Республіки Ірак.

Наразі розслідування тривають.

3.2. Непряме фінансування тероризму

Заходи, що вживаються державними органами України примушують деякі терористичні угруповання перейти на так зване «непряме» фінансування тероризму, коли особа чи група осіб, яка здійснює фінансування тероризму, організує інших осіб або здійснює керівництво ними з метою збору коштів та/або інших активів.

Іноді непряме фінансування тероризму полягає у безпосередньому матеріальному забезпеченні терористів, тобто у постачанні необхідного обладнання (у т.ч. військового призначення), амуніції, продуктів харчування, зброї, тощо.

Нижче наведено приклади непрямого ФТ.

Приклад 3.2.1. Непряме ФТ

У ході досудового розслідування у кримінальному провадженні встановлено, що протягом жовтня 2014 – січня 2015 років **Громадянин Д** за допомогою служби доставки «А», здійснив відправлення вантажу на загальну суму 11 тис. гривень (приблизно 450 дол. США) з метою фінансового і матеріального забезпечення окремих терористів однієї з терористичних організацій в ОРДЛО.

Судовим органом засуджено **Громадянина Д** до позбавлення волі за здійснення фінансування тероризму.

Приклад 3.2.2. Непряме ФТ

Здійснюється досудове розслідування у кримінальному провадженні за ч. 3 ст. 258⁵ КК України (фінансування тероризму) про те, що низка благодійних організацій України з 2014 року здійснюють фінансове та матеріальне забезпечення терористичних організацій в ОРДЛО шляхом передачі товарів та коштів під виглядом підтримки постраждалого населення на тимчасового непідконтрольних уряду України територіях Донецької та Луганської областей.

Приклад 3.2.3. Непряме ФТ

Відповідно до наявної інформації **Громадянин України К**, що мешкає у м. Донецьк, з метою фінансування терористичних угруповань на тимчасово окупованій території Донецької області організував реалізацію в ОРДЛО лікарських засобів, що були попередньо придбані на території України. Отримані від реалізації доходи направляв на фінансування зазначених терористичних угруповань.

Громадянин К підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення передбаченого ч.2 ст. 258⁵ КК України.

Правоохоронним органом здійснюється розслідування.

Приклад 3.2.4. Непряме ФТ

Встановлено, що **фізична особа-Підприємець М**, здійснюючи пасажирські перевезення між територією України та ОРДЛО, щомісячно сплачував так звані податки терористичним угрупованням на території тимчасово окупованій території Донецької області.

На даний час слідство триває.

Приклад 3.2.5. Непряме ФТ

Припинено протиправну діяльність посадових осіб **ТОВ З**, які закуповували без митного оформлення продукти харчування на території Країни Р.

Надалі продукти харчування направлялись для забезпечення діяльності незаконних збройних формувань на тимчасово окупованій території Донецької області.

Слідство триває.

Приклад 3.2.6. Непряме ФТ

Проводиться досудове розслідування у кримінальному провадженні за фактом вчинення рядом юридичних осіб кримінального правопорушення передбаченого ч.1 ст. 258⁵ КК України.

В ході слідства встановлено, що посадові особи **ПАТ Л** здійснюють заходи з впровадження стратегії, щодо повернення від'ємного значення

ПДВ у значній сумі, власника розташованого на території Країни Р ЗАТ Т (до якого застосовано спеціальні економічні санкції на 1 рік РНБО України).

Надалі отримані кошти використовувались на підтримку незаконних збройних формувань, а також на сплату так званих податків терористичним угрупованням на тимчасово окупованій території Луганської області.

Крім того, представниками зазначено товариства на базі цілісного майнового комплексу ПАТ Л створено так зване дзеркальне підприємство – ПАТ Л-Л, яке, сплачуючи так звані податки та надання приміщень для ремонту (обслуговування) військової техніки незаконних збройних формувань, здійснювало забезпечення та фінансування терористичних організацій на тимчасово непідконтрольній території Луганської області.

Правоохоронним органом здійснюється розслідування.

3.3. Джерела фінансування тероризму

У деяких випадках терористичні угруповання забезпечують фінансування власними силами з власних джерел, включаючи кошти, що надаються родинами терористів і інші засоби законного походження. Необхідні для здійснення невеликих терактів кошти можуть бути залучені окремими терористами та терористичними мережами, які їх підтримують, використовуючи тіньові фінансові потоки, незаконні канали переміщення коштів, заощадження, кредитні ресурси, а також прибуток підконтрольних підприємств.

До основних джерел тіньових фінансових потоків забезпечення терористів в Україні можна віднести:

- діяльність окремих груп із забезпечення незаконних збройних формувань ОРДЛО необхідними ресурсами (в т.ч. коштами);
- кошти, одержані від корупційних діянь, розкрадання та привласнення державних коштів та майна;
- кошти, отримані від фінансово-промислових груп;
- кошти, отримані від реалізації контрабандної та/або контрафактної продукції;

- кошти, отримані внаслідок знищення промислових об'єктів в ОРДЛО (знищення промислових об'єктів з метою отримання доходів від реалізації брухту чорних та кольорових металів);
- вимагання з боку терористів на пунктах пропуску до ОРДЛО та на блокпостах в ОРДЛО;
- надання нових специфічних нелегальних послуг, зокрема, допомога в оформленні статусу переселенця з метою отримання передбачених законодавством України соціальних виплат.

Проведена Національна оцінка ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму дозволила виявити наступні незаконні канали переміщення коштів:

- грошові перекази на карткові рахунки терористів (сепаратистів);
- вимагання фінансової допомоги у суб'єктів господарювання на потреби так званих високопосадовців ОРДЛО;
- конвертаційні центри;
- збір коштів у соціальних мережах під виглядом благодійної допомоги;
- перекази коштів із використанням платіжних систем.

Приклад 3.3.1. Самофінансування терористичної організації

Для здійснення вдалого терористичного акту на об'єктах транспортної інфраструктури європейської столиці, невелике терористичне угруповання змогло зібрати необхідну суму готівкою, більша частина якої залишилась поза увагою і не була пов'язана з терористичною або іншою незаконною діяльністю.

Громадянин А, що надав більшу частку залучених коштів, мав бездоганну репутацію та не був помічений у здійсненні протиправної діяльності. Також мав бездоганний кредитний рейтинг, декілька депозитів у банківських установ з невеликими сумами. Підготовку для здійснення терористичного акту здійснював у два етапи – протягом місяця приблизно за

10 місяців до дати здійснення теракту, а також починаючи за чотири місяці до теракту аж до самого теракту.

Громадянин Б здійснив декілька покупок за декілька тижнів до теракту. У якості оплати були використані чеки, які потім були повернуті банком у зв'язку з відсутністю коштів на рахунку. Діяльність **Громадянина Б** викликала підозру, як наслідок працівники банку завітали до помешкання **Громадянина Б** на наступний день після здійснення теракту.

Загальна сума зібраних коштів складала майже **11 тис. євро**.

Правоохоронним органом здійснюється розслідування.

Приклад 3.3.2. Самофінансування терористичної організації

Встановлено особу **Громадянина Французької Республіки**, який не поділяє ліберальну міграційну політику країн Європейського Союзу та є радикально налаштованою особою.

З метою привернення уваги населення країн ЄС до проблеми міграційної кризи зазначеним **Громадянином** разом з іншими особами було вирішено вчинити на території Французької Республіки підпали та вибухи на окремих об'єктах інфраструктури та в інших місцях. Для цього було придбано на території України (без передбаченого законом дозволу) різну вогнепальну зброю, боєприпаси та вибухові речовини. Для здійснення терактів ним було визначено близько 15 потенційних об'єктів – автотранспортні засоби, адміністративна будівля податкової поліції, мечеті, міст, система оплати та відеоспостереження на автошляхах загального сполучення.

Для придбання вищевказаних зброї, боєприпасів та вибухових речовин у квітні 2016 року вказаний **Громадянин Французької Республіки** прибув до України, незаконно придбав їх за власні готівкові кошти. При спробі вивезення їх з України його було затримано.

Зазначеному **Громадянинові Французької Республіки** висунуто обвинувачення, справа розглядається у суді.

3.4. Залучення коштів від злочинної діяльності для фінансування тероризму

Деякі терористичні угруповання отримували значну частину засобів та фінансову підтримку від держав, які заохочують тероризм. Після збільшення тиску з боку світової спільноти на такі держави, фінансова та інша підтримка значно скоротилась, а деякі джерела фінансування взагалі були закриті назавжди. Крім того, нові незалежні терористичні організації, що діють за власним розсудом, не мають доступу до іноземних джерел фінансування, як це відбувається у традиційних терористичних організаціях. У зв'язку з цим багато терористичних угруповань вимушені використовувати альтернативні джерела фінансування, включаючи кошти, отримані в результаті злочинної діяльності – незаконної торгівлі зброєю, викрадення людей з метою викупу, вимагання (рекету) і торгівлі наркотиками.

Масштаби злочинної діяльності, яка здійснюється терористами для власного фінансування, варіюються від дрібного шахрайства до тяжких організованих злочинів. Далі наведені види злочинної діяльності (в тому числі продаж наркотиків, шахрайство з чеками й вимагання), які були використані терористами для залучення необхідних їм коштів.

3.4.1. Використання доходів від торгівлі наркотиками у схемах фінансування тероризму

Торгівля наркотиками є достатньо прибутковим джерелом залучення коштів для терористичних угруповань, що дозволяє зібрати значні суми. Масштаби фінансування терористичної діяльності доходами від торгівлі наркотиками істотно збільшилися після зниження обсягів підтримки з боку держав, які заохочують тероризм. Це призвело до значного зменшення відмінностей між терористичними групами та злочинними організаціями, що займаються торгівлею наркотиками.

Як злочинні організації, так і терористичні угруповання продовжують розширювати міжнародні мережі та укладати між собою вигідні союзи. Процеси глобалізації дозволили злочинним і терористичним організаціям розширити й диверсифікувати свою діяльність внаслідок усунення бар'єрів у

сфері телекомунікації та зв'язку, банківській сфері, а також відкриття кордонів, що істотно полегшило їх діяльність.

Проведені розслідування та отримані дані дозволили виявити тісну співпрацю між різноманітними терористичними угрупованнями та злочинними організаціями, що займаються торгівлею наркотиками. Така співпраця спричинена необхідністю, зручністю або взаємною вигодою.

Нижче наведено приклади такої співпраці.

Приклад 3.4.1.1. Обмін наркотиків на зброю

Дев'ять чоловік брали участь в змові з метою придбання зброї на суму **25 млн. дол. США** в обмін на кокаїн і готівку.

Керівники угруповання були заарештовані під час підготовки до огляду таємного складу зброї в результаті операції з впровадженням агентів правоохоронних органів, проведеної в одній з країн Карибського регіону. Одночасно з операцією в одній північноамериканській країні був заарештований посередник з продажу зброї.

Наведений приклад надає змогу зрозуміти, як терористична організація спробувала профінансувати свою діяльність (в тому числі купівлю зброї) шляхом збуту заборонених речовин. За результатами розслідування семеро обвинувачених визнали себе винними в наданні матеріальної підтримки терористам і в змові з метою продажу наркотиків. Троє обвинувачених визнали себе винними тільки в змові з метою надання матеріальної підтримки терористам.

Правоохоронним органом здійснюється розслідування.

Приклад 3.4.1.2. Вимагання терористичною організацією коштів у контрабандистів наркотиків

В ході розслідування і судового переслідування, здійсненого владою азійської країни стосовно однієї терористичної організації, було виявлено, що основним джерелом засобів даної терористичної організації була торгівля наркотиками. Наркотики вирощувались в Пакистані, Афганістані та Ірані, звідти переправлялися до Європи із залученням відомих членів організації, звичайних бойовиків та спільників терористів.

За результати проведеного розслідування більше, ніж 10 членів

терористичного угруповання були заарештовані, а разом з ними – великі суми грошей. В результаті слідчих дій і отриманих показань заарештованих учасників з'ясувалося, що дана організація займається вимаганням грошей у контрабандистів наркотиків в пунктах в'їзду на півночі Іраку, обтяжуючи їх «податком» в розмірі 7% від вартості контрабандного товару. Угруповання також вимагало готівку за кожну людину або за кожну машину, що перетинає їх «митні пункти». Один такий «митний пункт» в тиждень заробляв від **20 до 30 тис. доларів США.**

3.4.2. Використання доходів від шахрайства з кредитними картками у схемах фінансування тероризму

Існує багато різноманітних способів скоєння шахрайських дій з використанням чужих кредитних карток. Одним з найпростіших способів такого шахрайства є придбання товарів через Інтернет або телефоном. При цьому реквізити кредитних карток можуть бути використані як для фінансування тероризму, так і для здійснення іншої протиправної діяльності.

Окремо слід зазначити, що попит на шахрайські дії з кредитними картками створив окремий вид злочинної діяльності – торгівлю незаконно отриманими особистими даними власників карток, в тому числі номерами рахунків за кредитними картками, особистою інформацією власників (повні особисті дані, номер телефону, дати початку і закінчення дії кредитної картки, число, яке наноситься на зворотний бік карти для підвищення безпеки транзакцій, тощо).

Приклад 3.4.2.1. Фінансування тероризму через шахрайство з кредитними картками

Група вихідців з Північної Америки чисельністю від 20 до 30 осіб зібрала за допомогою своїх співників, які працюють у сфері обслуговування та торгівлі, змогла зібрати реквізити майже 200 вкрадених банківських карт.

Надалі зазначені особи направили отримані дані з європейської країни, у якій картки були випущені, до двох інших європейських країн, у яких

спільники викрали з карток понад 200 тис. євро.

Викрадені кошти були використані для фінансування європейських підрозділів терористичної мережі «Аль-Каїда».

Правоохоронним органом здійснюється розслідування.

Наведений приклад яскраво демонструє, що терористи не тільки знають і користуються можливістю отримання великих сум грошей шляхом шахрайства з кредитними картами, а й те, що вони здатні вдаватися до витончених шахрайських схем і методів для фінансування тероризму.

3.4.3. Використання доходів від шахрайства з чеками у схемах фінансування тероризму

Було виявлено кілька випадків використання найбільш поширених способів шахрайства за участі банків для збору коштів з метою фінансування тероризму. До найбільш поширених можна віднести відкриття банківських рахунків за допомогою фальшивих документів на вигадані імена і махінації з розрахунками за товари⁶.

З метою реалізації злочинних задумів, шахраї відкривають рахунки та накопичують чекові книжки. Після того, як кількість книжок стає досить великою, вони використовуються для придбання товарів в торговельних закладах на суми, що не перевищують встановлені ліміти, які потребують перевірки наявності коштів на рахунку. Потім товари повертаються, а їх вартість відшкодовується готівкою. Діяльність такого роду може здійснюватися організованими групами осіб, що можуть одночасно виписувати чеки на одну і ту ж суму в різних місцях. Такий вид шахрайства дозволяє терористам швидко збирати та перемістити значні суми готівки.

3.4.4. Використання доходів від вимагання у схемах фінансування тероризму

Особи, які надають підтримку терористичним і воєнізованим угрупованням, використовують свій вплив на земляцтва і діаспори з метою

⁶ Звіт типологічного дослідження ФАТФ «Фінансування тероризму». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org>

привласнення заробітку і заощаджень діаспор. Вимагаючи кошти на власні потреби, терористи використовують різноманітні способи залякування людей з метою не допустити втручання правоохоронних органів. Як свідчить міжнародний та український досвід, вимагання може бути значним і постійним джерелом коштів для терористичних угруповань⁷.

Приклад 3.4.4.1. Використання вимагання як джерела фінансування тероризму

Виявлено та припинено діяльність на території України осередку міжнародної терористичної організації ІДІЛ (здійснював протиправну діяльність на території Київської, Львівської, Харківської та Одеської областей), члени якого з метою фінансування терористичної діяльності здійснювали вимагання, розбійні напади, інші протиправні правопорушення, а також надавали підтримку членам та прихильникам міжнародного терористичного угруповання у незаконному проникненні на територію України.

Під час проведення розслідування у справі задокументовано факт протиправного отримання учасниками організації **200 тис. гривень**. Вилучено вогнепальну зброю та засоби ураження.

Повідомлено про підозру, затримано та заарештовано шість осіб, які сприяли діяльності зазначеного осередку, дві особи об'явлено в розшук.

На даний час розслідування триває.

3.4.5. Використання доходів від різноманітної злочинної діяльності у схемах фінансування тероризму

З метою збору фінансів, необхідних для здійснення терористичної діяльності, організатори можуть використовувати будь-які види злочинів, які приносять прибуток, не зосереджуючись на одному виду злочину, а легко переходячи від одного виду злочинів до іншого. Одне з угруповань для залучення необхідних коштів, здійснило такі злочини, як крадіжка зі зломом, викрадання персональних даних і шахрайство з кредитними картами.

⁷ Звіт типологічного дослідження ФАТФ 2008 «Фінансування тероризму». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org>

Приклад 3.4.5.1. ФТ з використанням злочинних коштів

Особа, що здійснює фінансування терористів, була учасником злочинної організації, керівництво якої організувало схему контрабанди цигарок до США. Зазначена особа купувала цигарки в одному зі штатів з низьким рівнем оподаткування тютюнових виробів, наносила на них підроблені акцизні марки, і ввозила їх контрабандою до іншого штату (у якому податок на цигарки значно вище) без сплати відповідного податку для подальшого перепродажу.

Крім цього, зазначена організація виготовляла підроблені кредитні картки, грабувала роздрібні та гуртові підприємства. Отримана в результаті такої злочинної діяльності готівка була легалізована шляхом придбання підприємств, додаткових обсягів цигарок і підроблення додаткових кредитних карток.

Зазначена організація також здійснила страхове шахрайство шляхом підпалу власного магазину з продажу цигарок, розташованого в індіанській резервації, для отримання компенсації за договором страхування від пожежі.

Особа, що здійснювала фінансування терористів, використовувала прибуток, який було отримано від описаної вище злочинної діяльності, для надання матеріальної підтримки терористичній організації.

Правоохоронним органом здійснюється розслідування.

3.5. Переміщення коштів з метою фінансування тероризму

Як відомо, терористична діяльність потребує постійного фінансування, а обсяги коштів, залучених на підтримку тероризму, є величезними. Нерідко країни (регіони або території), у яких відбувається збір коштів, знаходяться на певній відстані від регіонів діяльності терористів, що обумовлює необхідність переміщення зібраних коштів безпосередньо терористам.

Існує три основні способи, які використовуються терористи з метою переміщення коштів. Перший спосіб передбачає використання фінансової системи, другий спосіб полягає у фізичному переміщенні грошей (наприклад,

за допомогою перевізників готівки – так званих «кеш-кур'єрів»), а третій засновано на використанні системи міжнародної торгівлі. Також терористичні організації часто використовують альтернативні системи переказу коштів, благодійні чи інші організації, діяльність яких вони контролюють.

Різноманітність організаційних структур терористичних мереж, постійна адаптація до методів та заходів протидії фінансуванню тероризму, які вживаються міжнародною спільнотою, а також високий ступінь пристосовності терористів до навколишніх змін не дозволяють однозначно визначити найбільш поширений спосіб переміщення коштів. Нормальне функціонування певного терористичного угруповання найлегше забезпечити за допомогою традиційної банківської системи, оскільки гроші, що направляються з однієї країни до іншої можна приховати за допомогою рахунків, відкритих на вигадані імена, фіктивних благодійних організацій або компаній, що дозволяють приховати фактичного одержувача. Однак в окремих випадках використовуються й інші способи переміщення коштів, в тому числі для приховування слідів фінансової діяльності терористів.

В багатьох випадках методи, що використовуються терористами для залучення, переміщення і використання необхідних для фінансування тероризму коштів, можуть бути особливо винахідливими, а їх дії практично не відрізняються від звичайної бізнесової (фінансової) діяльності.

Досвід, отриманий за результатами проведених розслідувань, свідчить, що всі способи переміщення коштів між різними країнами не можна вважати абсолютно безпечними, тому вони мають певний ступінь ризику бути використаними для фінансування тероризму. Про це свідчить спільна риса основних (найбільш відомих) способів переміщення коштів: якщо терористична діяльність здійснюється в місці, відмінному від країни походження коштів, взаємозв'язок між джерелом коштів і тероризмом виявити надзвичайно складно.

3.5.1. Використання фінансової системи держави у схемах фінансування тероризму

Банківські установи, небанківські кредитно-фінансові установи та інші установи, які надають фінансові послуги, формують фінансовий сектор держави та за своєю суттю є посередниками, що забезпечують функціонування економіки держави.

Одним з основних видів діяльності зазначених установ є здійснення переказів коштів за допомогою як міжнародних систем переказу коштів, так і власних платіжних систем або невеликих альтернативних систем грошових переказів. Швидкість та простота здійснення фінансових операцій у поєднанні з їх великою кількістю створюють передумови для виникнення ризиків використання легальної фінансової системи держави для фінансування тероризму.

Використання легальних фінансових посередників у поєднанні з використанням суб'єктів господарювання з непрозорою структурою власності (наприклад, офшорні компанії) створює можливість терористам приховати власні дії та легалізувати злочинні доходи.

Розслідування низки терактів дозволило встановити, що радикальні угруповання, а також пов'язані з терористичними організаціями особи, для переказу і отримання коштів використовували мережу легальних компаній з переказу грошей, які працюють по всьому світі. Забезпечення дотримання вимог 16 Рекомендації ФАТФ 2012 року дозволило здійснити ефективний аналіз таких операцій, що дозволило краще зрозуміти коло контактів терористів і визначити мереж, що використовуються для фінансування тероризму.

Розвиток технологій переказу коштів одночасно з розвитком платіжних систем має двоякий ефект в сенсі злочинного використання таких систем особами, які здійснюють фінансування тероризму, а також особами, які здійснюють легалізацію злочинних доходів.

З одного боку, системи електронних переказів розширюють можливості правоохоронних органів з відстеження окремих транзакцій, використовуючи дані, які автоматично генеруються, зберігаються та (або) передаються при здійсненні переказів.

З іншого боку, нові технології стають досить привабливими для використання їх потенційними терористами. Наприклад, збільшення швидкості й обсягів переказів коштів в поєднанні з недотриманням учасниками системи міжнародних стандартів боротьби з відмиванням доходів, фінансуванням тероризму та розповсюдженням зброї масового знищення призводить до ускладнення контролю таких переказів.

Приклад 3.5.1.1. Використання терористичними організаціями можливостей міжнародних систем грошових переказів для переміщення коштів

Було виявлено, що терористична організація з **Країни Х** здійснювала перекази коштів (які використовувалися для оренди конспіративних квартир, придбання і продажу транспортних засобів, придбання електронних компонентів вибухових пристроїв) до **Країни С**. Рахунки в обох країнах були відкриті на осіб, які не пов'язані з терористичною організацією, але мали родинні зв'язки. Таким чином, у разі необхідності саме сімейні родинні зв'язки мали б слугувати виправданням здійснених грошових переказів.

Грошові кошти (в основному у вигляді готівкових внесків) вносилися терористичною організацією на банківські рахунки, з яких здійснювались перекази. Після отримання грошей в пункті призначення власник рахунку або залишав їх, або вкладав їх у пайові інвестиційні фонди, де вони зберігались до тих пір, поки в них не виникала необхідність. Гроші також могли переводитися на інший банківський рахунок, який управлявся фінансовим менеджером терористів і використовувався для оплати придбаного обладнання, матеріалів або інших непередбачених витрат, здійснених терористичною організацією в ході своєї діяльності.

Правоохоронним органом здійснюється розслідування.

Разом з міжнародними платіжними системами терористи для забезпечення власних потреб часто використовують також національні платіжні системи.

Приклад 3.5.1.2. Використання національних систем грошових переказів для ФТ

Було припинено функціонування на території Київської області злочинної групи, причетної у т.ч. до фінансування терористичної діяльності незаконних збройних формувань в ОРДЛО.

Громадяни України – фігуранти провадження реєстрували підприємства з метою використання їх реквізитів для укладання з підприємствами, що здійснюють господарську діяльність на тимчасово окупованих територіях Луганської області, фіктивних договорів купівлі-продажу товарів або надання послуг.

У свою чергу, під виглядом виконання вказаних фіктивних договорів підприємства, які здійснюють діяльність на тимчасово окупованих територіях Луганської області, перераховували грошові кошти на банківські рахунки комерційних структур, що розташовані у м. Києві. Надалі грошові кошти перераховувалися на банківські карткові рахунки фігурантів, а також інших фізичних осіб, залучених до злочинної діяльності (всього встановлено до 30 осіб).

Далі, через банкомати чи відділення українських та російських банків грошові кошти переводилися у готівку та переправлялися на тимчасово окуповані території Луганської області.

Під час проведення зловмисниками операції з переведення грошових коштів у готівку було здійснено їх силове захоплення.

У ході розслідування виявлено та вилучено грошових коштів на суму близько **1 млн. грн.**, фіктивні фінансові документи, печатки та штампи підприємств, а також вогнепальну зброю та боєприпаси.

Матеріали справи знаходяться на розгляді у суді.

Приклад 3.5.1.3. Використання фінансової системи держави у схемі ФТ

Припинено протиправну діяльність фізичних осіб направлену на ФТ.

Відповідно до отриманої інформації, група фізичних осіб, відкривши рахунки у банківських установах України, здійснювала валютно-обмінні операції на території ОРДЛО, а також здійснювали перекази на (з) власні рахунки шляхом інтернет-еквайрингу. Отримані кошти направлялись

підтримку терористичних угруповань на території ОРДЛО.

Зазначена група підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення передбаченого ч.3 ст. 258⁵ КК України.

На даний час слідство триває.

3.5.2. Використання сфери торгівлі у схемах фінансування тероризму

Система міжнародної торгівлі завдяки своїй різноманітності та розгалуженості містить велику кількість ризиків і безліч уразливих місць, які дозволяють терористам переміщати кошти та товари на достатньо законних підставах⁸.

Згідно з результатами дослідження ФАТФ, відмивання грошей в сфері торгівлі – важливий канал злочинної діяльності та, з урахуванням постійного зростання обсягів міжнародної торгівлі, являє собою ризик фінансування тероризму що зростає.

Способи відмивання грошей в сфері торгівлі відрізняються за своєю складністю. Більшість базових схем – це шахрайська торгова практика, яка полягає, в тому числі, у заниженні або завищенні вартості товарів або послуг в рахунках-фактурах. Однак більш складні схеми комбінують шахрайські методи та поєднують переміщення коштів з використанням фінансової системи (у формі чеків або банківських переказів) з фізичним переміщенням готівки (за допомогою кеш-кур'єрів). Такі комплексні транзакції ускладнюють відстеження та виявлення переміщення цінностей.

Приклад 3.5.2.1. Переміщення терористами коштів із використанням сфери торгівлі

Співробітники іноземного ПФР отримали від декількох банків інформацію про власників рахунків – **Фізичної особи А, Фізичної особи В і Компанії С**, що займаються торгівлею алмазами. Протягом декількох місяців рахунки **фізичних осіб А, В і Компанії С** використовувались для переказів великих сум в інші країни та отримання великих сум з інших

⁸ Звіт типологічного дослідження ФАТФ «Фінансування тероризму». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org>

країн. Більш того, **Фізична особа В** незабаром після відкриття свого рахунку отримала кілька банківських чеків на великі суми в доларах США.

Зібрана співробітниками ПФР інформація свідчила про те, що **Компанії С** отримувала великі грошові перекази в доларах США від компаній, які мають відношення до алмазної діяльності. Після отримання коштів **Компанії С** подрібнювала кожен такий переказ на декілька і відправляла їх **Фізичної особи А** – громадянину Європи, який народився в Африці і мешкає на Близькому Сході.

Один з директорів **Компанії С**, громадянин європейської країни Б, який мешкає в Африці, мав рахунок в банку в країні Б. Через зазначений рахунок здійснювались перекази до/з країн Європи, Північної Америки та Близького Сходу. Більшість переказів, що надходили на рахунок, були у доларах США, потім конвертувались в євро і відправлялись до інших країн. Серед іншого перекази здійснювались на рахунки в країні Б, що належать **Особі В** та його дружині.

Відповідно до наявної власної інформації, та інформації отриманої від ПФР було порушено справу щодо контрабанди алмазів з Африки. Найбільші перекази від компанії, яка торгує алмазами, перераховувались, в основному, **Особі А**, що мешкає на Близькому Сході. З наявної інформації було відомо, що **Особа А** та **Особа В** підозрювались в придбанні алмазів у повстанської армії однієї з африканських країн і в нелегальному ввезенні цих алмазів до Бельгії для однієї з терористичних організацій.

Більш того, з'ясувалось, що співробітники ПФР вже направляли інформацію про деяких осіб та компанії, які були пов'язані з **Особою А** та **Особою В** щодо їх взаємозв'язку в інших випадках легалізації грошових коштів, отриманих в результаті організованої злочинної діяльності.

Правоохоронним органом здійснюється розслідування.

Приклад 3.5.2.2. Використання сфери торгівлі у схемах ФТ

За результатами проведеного аналізу фінансових операцій та додатково отриманої інформації, виявлено схему, пов'язану із підозрою у фінансуванні тероризму шляхом закупівлі комплектуючих та інших товарів, які могли бути використані для виготовлення спеціальних технічних засобів з подальшою їх реалізацією на користь незаконних збройних формувань

ОРДЛО.

Встановлено, що на користь **Підприємства А** зараховані кошти, переважно від державних установ та благодійних організацій, як оплата за товар (комплектуючі, спецтехніка) та благодійна допомога, на загальну суму **226 млн. гривень**.

Крім того, посадовими особами **Підприємства А** внесено на його рахунки готівкові кошти в сумі 6 млн. грн. (в тому числі у вигляді торгової виручки в сумі 3 млн. грн.), щодо яких існують підозри, що вони отримані від продажу спеціальних технічних засобів, виготовлених у приміщеннях товариства, та за грошову винагороду передані на користь незаконних збройних формувань ОРДЛО.

В подальшому закумуляовані на рахунках **Підприємства А** кошти перераховувались на закупівлю комплектуючих та інших товарів, які могли бути використані для виготовлення спеціальних технічних засобів, на користь 200 суб'єктів господарювання на загальну суму **84 млн. грн.** та на користь 116 фізичних осіб-підприємців на загальну суму **28 млн. гривень**.

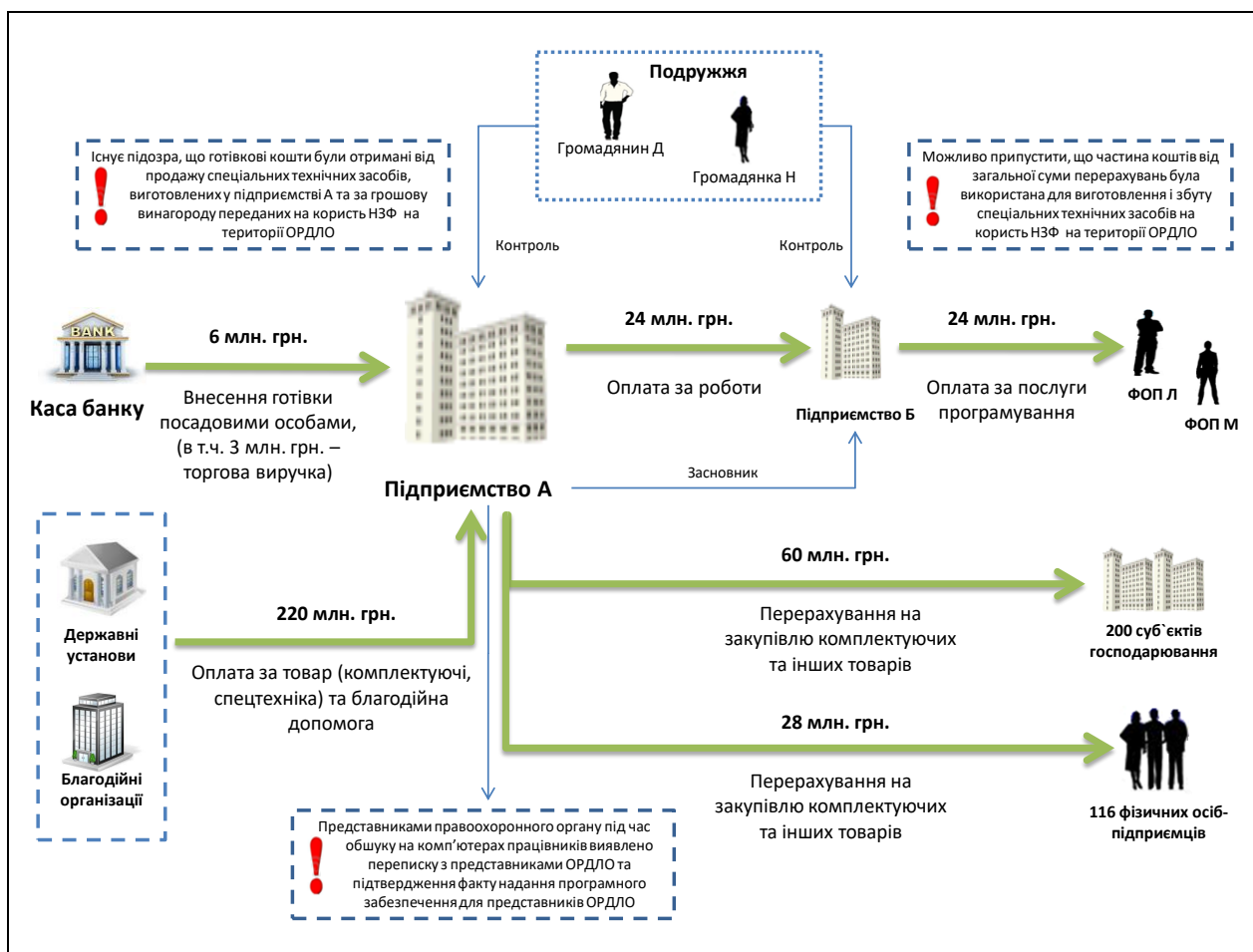
Частина вказаних коштів в сумі **24 млн. грн.** була перерахована як оплата за роботи на користь підконтрольного **Підприємства Б**, яке, в свою чергу, щомісячно перераховувало зазначені кошти на користь **фізичних осіб-підприємців Л та М**, як оплата за послуги програмування

Слід зазначити, що засновниками **Підприємства А** є **Громадянин Д** та **Громадянка Н**, які є подружжям. В свою чергу, **Підприємство А** та **Громадянка Н** є засновниками **Підприємства Б**.

Представниками правоохоронного органу під час обшуку на комп'ютерах працівників **Підприємства А** виявлено переписку з представниками ОРДЛО та підтвердження факту надання програмного забезпечення для представників ОРДЛО.

Можливо припустити, що частина грошових коштів від загальної суми перерахувань на закупівлю комплектуючих та інших товарів, які могли бути використані для виготовлення спеціальних технічних засобів, була використана для виготовлення та збуту цих засобів на користь незаконних збройних формувань ОРДЛО.

Правоохоронним органом здійснюється розслідування.

3.5.3. Використання платіжних систем у схемах фінансування тероризму

Практика проведених розслідувань щодо ФТ свідчить про використання особами, пов'язаними зі здійсненням терористичної діяльності, різних способів залучення/передачі коштів, зокрема таких, як розрахунки з використанням Інтернет-технологій, електронних платіжних систем, систем грошових переказів чи інших альтернативних систем віддаленого доступу, які унеможливають проведення в повній мірі ідентифікації відправника/одержувача коштів, використання соціальних мереж.

У країнах зі слаборозвиненою банківською системою, де відбуваються збройні конфлікти або у яких поширена діяльність терористичних угруповань, оператори послуг грошових переказів можуть бути основними джерелами переказу/отримання коштів.

Одним з головних ризиків щодо фінансування тероризму для операторів платіжних систем є недостатній рівень регулювання та контролю їх діяльності, особливо з питань ПВК/ФТ.

Мігранти та їхні родини в дуже великій мірі залежать від операторів платіжних систем при відправленні грошових переказів на батьківщину. Це надає можливість маскувати перекази, пов'язані з ФТ, серед законних грошових переказів, що направляються родинам мігрантів (громадам). Це також ускладнює виявлення переказів з метою ФТ у загальній масі звичайних переказів.

Враховуючи інформацію, отриману протягом проведення дослідження, можна відокремити наступні платіжні системи, що найчастіше використовувались для фінансування тероризму та сепаратизму (відповідно до проведених розслідувань) – MoneyGram, WesternUnion, Золота корона, Yandex гроші та Гроші@mail.ru.

Приклад 3.5.3.1. Використання платіжних систем у схемах ФТ

Держфінмоніторингом за результатами проведеного аналізу, враховуючи інформацію, надану підрозділом фінансової розвідки іноземної держави, виявлено фінансові операції, пов'язані з громадянином Лівії – **Фізичною особою В**, яка підозрюється у фінансуванні тероризму.

Встановлено, що **Фізична особа В** (громадянин Лівії) використовуючи мультивалютні рахунки, які відкриті в декількох українських банках, здійснює фінансові операції через міжнародні платіжні системи («Money Gram», «WesternUnion») та отримував кошти у незначних розмірах від громадян різних країн.

Надалі кошти були спрямовані **Фізичній особі-нерезиденту А** (Бельгія), з призначенням платежу «допомога».

Держфінмоніторинг отримав інформацію від іноземного ПФР з зазначенням, що **Фізична особа-нерезидент А** підозрюється у виготовленні фальшивих ідентифікаційних документів колишнім сирійським бійцям терористичних угруповань та особам з Іраку для в'їзду та перебування на території країн Євросоюзу.

Суб'єктом первинного фінансового моніторингу та Держфінмоніторингом здійснено зупинення фінансової операції з видачі готівки **Фізичній особі В** (Лівія).

Додатково встановлено, що **Фізична особа-нерезидент А** пов'язана

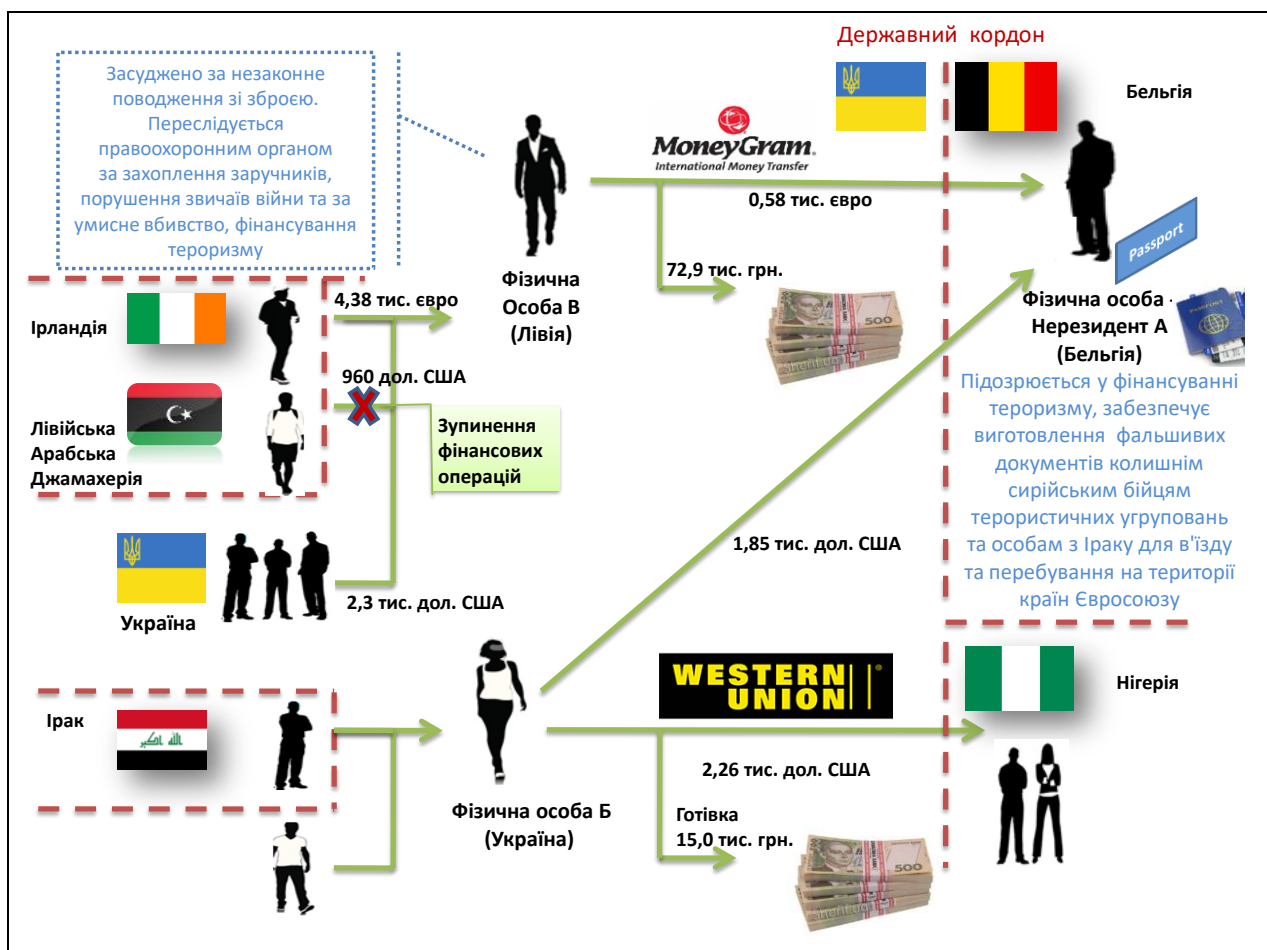
фінансовими операціями з **Фізичною особою Б** (Україна). Відносно **Фізичної Особи Б** відомо про відсутність відомостей щодо задекларованих доходів, а також з'ясовано, що вона зареєстрована на території, яка окупована та тимчасово не підконтрольна Уряду України. Також, **Фізичною особою Б** здійснено переказ коштів на користь 3 фізичних осіб (країна переказу – Нігерія) та одержано кошти від 1 фізичної особи (країна платника – Ірак). Відсутні відомості про задекларовані **Фізичною особою Б** доходи.

Фізична особа В (Лівія) є фігурантом кримінальних проваджень за ознаками складу злочинів передбачених статтями Кримінального кодексу України, зокрема:

- за ч. 1 ст. 263 «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами». Органом судової влади особу засуджено, призначено покарання у вигляді 3 років позбавлення волі та на підставі ст. 75 «Звільнення від відбування покарання з випробуванням» КК України звільнено від відбування покарання з випробуванням терміном на 1 рік;

- за ч. 2 ст. 147 «Захоплення заручників»;
- за ч. 2 ст. 258¹ «Втягнення у вчинення терористичного акту»;
- за ч. 2 ст. 438 «Порушення законів та звичаїв війни»;
- за ч. 2, 3 ст. 258⁵ «Фінансування тероризму».

Правоохоронним органом розпочато кримінальне провадження.

Приклад 3.5.3.2. Використання платіжних систем з метою організації діяльності терористичної групи

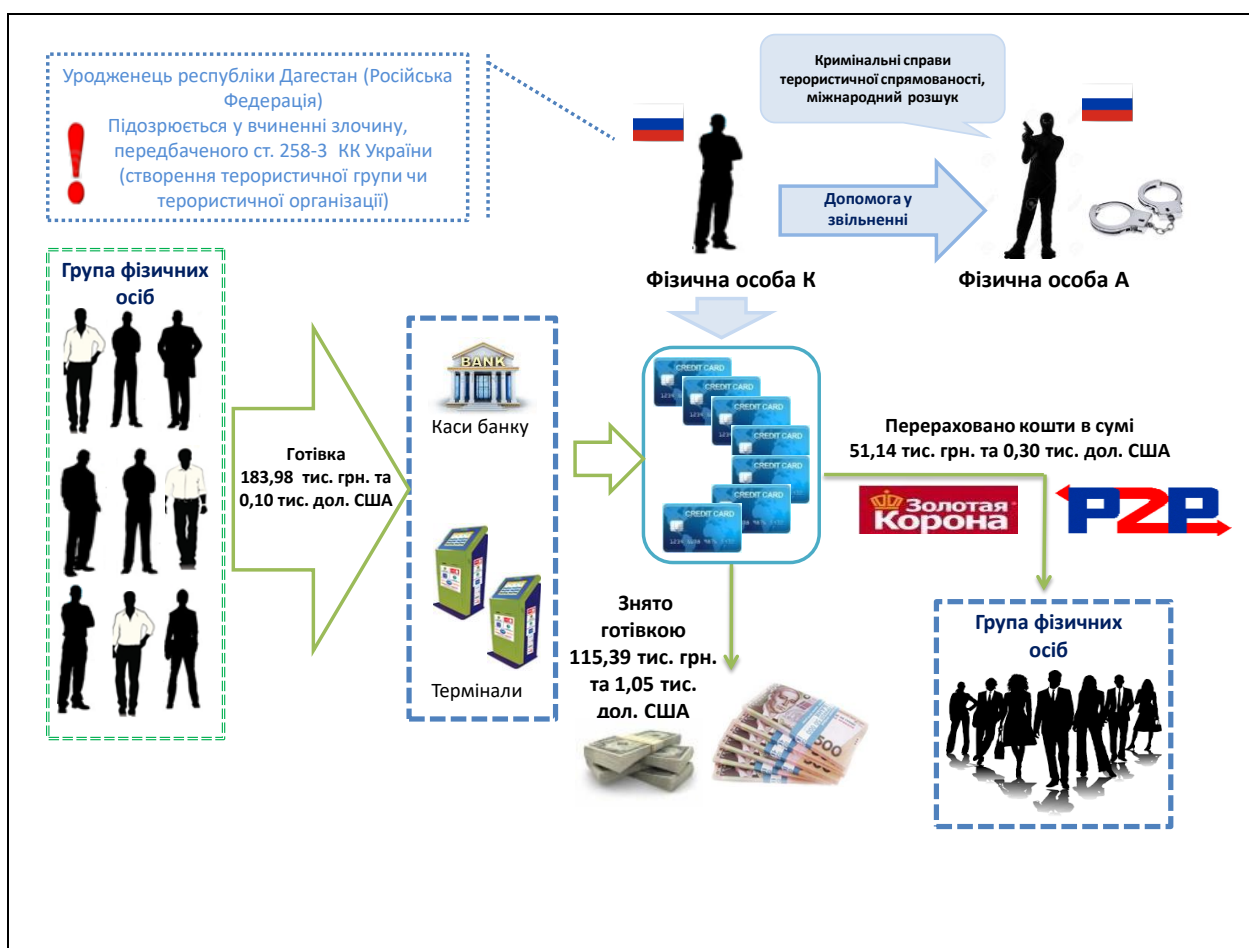
За результатом проведеного аналізу виявлено, що протягом 2013 - 2017 років на рахунки в українському банку **Фізичної особи К** – громадянина сусідньої держави регулярно вносились готівкові кошти та зараховувались грошові перекази. В подальшому, частина зарахувань була знята готівкою, а решта коштів з використанням платіжних систем перерахована на користь різних фізичних осіб.

У травні 2015 року в результаті операції правоохоронних органів іноземної країни з протидії міжнародній терористичній організації «ІДІЛ» був затриманий громадянин сусідньої держави – **Фізична особа А**. Після чого **Фізична особа К** та за участю інших громадян сусідньої держави розпочали збір коштів для визволення затриманої особи та подальшого її переправлення на територію України з метою участі у терористичній діяльності.

В липні 2015 року **Фізична особа А** вчинила побіг з-під варти, заволодівши зброєю конвойних. Проте, в серпні 2015 року була затримана у м. Київ співробітниками Служби безпеки України. За адресою його проживання були також виявлені інші особи – громадяни сусідньої держави.

Встановлено, що відносно зазначених осіб правоохоронними органами сусідньої держави порушено кримінальні справи за терористичною спрямованістю та оголошено їх у міжнародний розшук. До того ж, один з громадян був включений в перелік організацій та фізичних осіб, у відношенні яких є дані щодо їх причетності до екстремістської діяльності чи тероризму.

Правоохоронним органом здійснюється розслідування.

Приклад 3.5.3.3. Використання електронної платіжної системи з метою ФТ

В результаті проведеного аналізу виявлено схему фінансових операцій, яка має підозри у фінансуванні тероризму шляхом використання електронної платіжної системи.

За результатами фінансового розслідування встановлено, що **Компанія А**, яка є власником внутрішньодержавної небанківської платіжної системи обслуговує платіжні терміналами, які розташовані в ОРДЛО.

Також, встановлено, що Дилерами **Компанії А**, які підтримували функціонування програмно-технічних комплексів самообслуговування – платіжних терміналів внутрішньодержавної небанківської платіжної системи на тимчасово окупованій території України були підприємства зареєстровані так званим «Міністерством доходів і зборів ОРДЛО», та які сплачують податки в бюджет терористичної організації на території ОРДЛО.

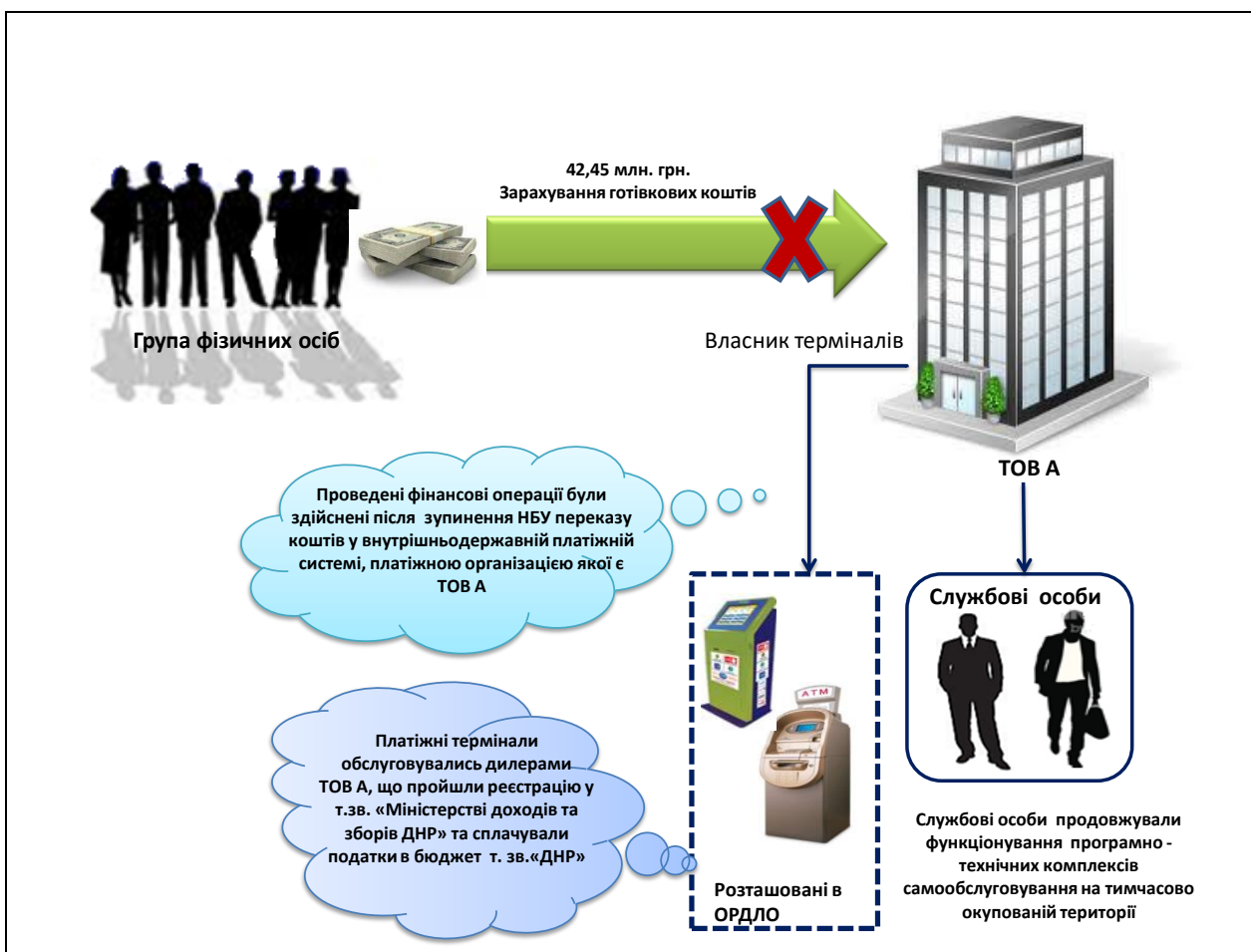
Враховуючі зазначені факти, було зупинено переказ коштів у внутрішньодержавній платіжній системі, платіжною організацією якої є **ТОВ А**.

Водночас, ігноруючи заборони на проведення операцій через платіжні термінали розташовані на не підконтрольній українській владі території, вносились готівка.

Також, встановлено, що **групою фізичних осіб** на користь **Компанії А** було зараховано готівкою **42,45 млн. гривень**.

Держфінмоніторингом прийнято рішення про зупинення зазначених операцій.

Правоохоронним органом здійснюється розслідування.

Приклад 3.5.3.4. Використання національних систем грошових переказів для ФТ

Припинено функціонування на території Харківської області злочинної групи, причетної до фінансування терористичної діяльності незаконних збройних формувань на тимчасово окупованій території Луганської області.

Громадянин України Б – фігурант провадження з метою фінансування діяльності незаконних збройних формувань ОРДЛО відкрив у відділенні ПАТ П у м. Харкові карткові рахунки на підставних або контрольованих ним осіб.

Надалі на зазначені рахунки надходили грошові перекази з території України та сусідньої держави.

Отримані кошти знімалися готівкою у банкоматах банківських установ у м. Харкові та фізично переміщувалися **Громадянином Б** на тимчасово окуповану територію Луганської області з подальшим

фінансуванням діяльності терористичних угруповань, а також на виплату грошового забезпечення учасникам незаконних збройних формувань на території ОРДЛО.

За весь період діяльності зазначеної злочинної схеми на карткові рахунки у ПАТ П було отримано 34,1 млн. грн., з яких готівкою отримано **27,2 млн. гривень.**

Відповідно до вироку суду, **Громадянина Б** визнано винним у вчиненні злочину за ст. 258⁵ ч.2 КК України та призначено узгоджене сторонами покарання з застосуванням ст. 69 КК України у вигляді штрафу в розмірі 20 тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян (340 тис. грн.) та з конфіскацією майна, у т.ч. грошових коштів **86,4 тис. гривень.**

Громадянин Б залишений під вартою та продовжує відбувати покарання.

3.5.4. Використання перевізників готівки (кеш-кур'єрів) у схемах фінансування тероризму

Фізичне переміщення готівки є одним зі способів, за допомогою яких терористи можуть переміщувати кошти в обхід заходів, що застосовуються кредитно-фінансовими установами для протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму. При цьому, з метою уникнення контролю деякі угруповання могли виводити свої активи з фінансової системи шляхом обміну готівкових коштів на золото чи дорогоцінне каміння⁹.

Фізичне переміщення готівки через кордон широко поширене в тих країнах, де електронна банківська система знаходиться в початковій стадії розвитку або майже не використовується звичайними громадянами. Економіка багатьох країн Африки та Близького Сходу, а також пострадянських країн заснована на використанні готівки, що, природно, створює сприятливі умови для її переміщення за допомогою альтернативних систем переказу або кеш-кур'єрів. Розслідування ряду терактів показало, що перевізники готівки використовуються навіть в країнах з добре розвиненою

⁹ Звіт типологічного дослідження ФАТФ «Фінансування тероризму». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org>

фінансовою системою. В більшості випадків такі перевізники займаються перевезенням коштів, які були отримані поза фінансовою системою.

У зв'язку з тим, що більшість кредитно-фінансових установ посилює заходи належної перевірки клієнтів, такий спосіб переміщення грошових коштів, що не залишає слідів для можливої перевірки, стає все більш затребуваним. У разі перехоплення транскордонного переміщення готівки, визначення походження і кінцевого призначення перехоплених коштів може бути ускладнено. Ще одним чинником, що ускладнює виявлення та перехоплення готівкових коштів, які залучаються для фінансування тероризму, є невеликі обсяги готівки, що переміщуються таким чином.

3.6. Новітні ризики тероризму

Способи та методи фінансування тероризму продовжують розвиватися і вдосконалюватися з урахуванням розвитку технологій або з метою навмисних спроб обходу заходів, що вживаються правоохоронними та іншими компетентними органами з метою протидії фінансуванню тероризму. Ризик використання новітніх систем для фінансування тероризму є досить великим та постійно зростає. Це пов'язано з ростом загальних масштабів використання таких систем. Багато з цих систем доступні в усьому світі та використовуються для швидкого переказу грошових коштів. Крім цього, ряд систем он-лайн платежів, а також цифрові валюти, самі по собі забезпечують анонімність, що робить їх привабливими для фінансування тероризму, особливо якщо головний офіс платіжної системи розташований у країні з відносно слабким режимом ПВК/ФТ.

Як вже зазначалось раніше, терористи та терористичні організації швидко пристосовуються до змін та використовують нові методи фінансування терористичної діяльності.

Соціальні мережі, нові платіжні продукти та послуги, а також експлуатація природних ресурсів є новим напрямом дослідження в контексті протидії фінансуванню тероризму. В даному розділі наведено загальний огляд новітніх способів та методів фінансування терористичної діяльності,

відповідно до методології, запропонованої в типологічному дослідженні ФАТФ.

3.6.1. Використання збору коштів із застосуванням соціальних мереж у схемах фінансування тероризму

Широка доступність і анонімність Інтернету поруч зі швидким поширенням соціальних мереж використовується терористичними угрупованнями для збору коштів у своїх прихильників по всьому світі та становить загрозу протидії фінансуванню тероризму. Терористичні організації широко використовують соціальні мережі та Інтернет для ведення пропаганди тероризму та встановлення контактів з прихильниками¹⁰.

Соціальні мережі можуть використовуватися під час збору коштів для спрощення переказів грошових коштів, а також для сприяння обміну номерами кредитних карт, реквізитів передплачених карт і ідентифікаційної інформації про рахунки.

Соціальні мережі також використовуються для координації зусиль зі збору коштів. У великомасштабних і добре організованих схемах зі збору коштів для фінансування тероризму можуть брати участь до декількох тисяч «спонсорів» і, таким чином, можливо здійснення збору значних сум готівки. Сьогодні терористичні організації можуть вести інформаційно-пропагандистську роботу серед величезної аудиторії, використовуючи зв'язок, яка починається в чатах і на форумах і продовжується в соціальних мережах. Іноді зв'язок підтримується за допомогою додатків для засобів мобільного зв'язку.

Часто збір коштів для підтримки тероризму й екстремізму здійснюється під виглядом законної благодійної або гуманітарної діяльності, і навіть створюються благодійні організації з цією метою. Збір грошових коштів може здійснюватися таємно або під прикриттям надання гуманітарної допомоги. Дуже часто особи, які здійснюють пожертви, не знають про кінцеву мету використання зібраних коштів.

¹⁰ Звіт типологічного дослідження ФАТФ «Новітні ризики фінансування тероризму». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org>

Оголошення про збір коштів, як правило, розміщуються в соціальних мережах, на тематичних веб-сайтах, у спеціалізованих мережах та закритих форумах в Інтернеті, і розсилаються в приватних повідомленнях. Для приховування істинних цілей збору коштів і з метою уникнення блокування в таких оголошеннях часто не вказується прямо про те, що кошти збираються для фінансування тероризму. Замість цього використовуються завуальовані формулювання або вказується, що кошти збираються нібито на благодійні і гуманітарні цілі. Оголошення про збір коштів і реквізити можуть розміщуватися не в текстовій формі, наприклад, у вигляді картинки або відео. Це унеможлиблює виявлення такого роду оголошень за допомогою стандартних пошукових систем, а також ускладнює визначення сайтів, на яких розміщуються такі оголошення. Крім того, це ускладнює пошук зазначених оголошень за допомогою відомих реквізитів.

Переміщення зібраних коштів здійснюється в кілька етапів: зібрані гроші пересилаються в рамках серії електронних переказів, а потім знімаються готівкою для подальшого перевезення кеш-кур'єрами. Іноді готівку вносять на інші рахунки. Метою таких схем є розрив ланцюжка і приховування джерела грошей та їх кінцевих отримувачів.

Приклад 3.6.1.1. Акумуляція коштів через соціальні мережі

Виявлено схему фінансових операцій за участю **Громадської організації О**, яка була створена та діяльність якої була направлена на безпосередній збір коштів на підтримку фізичних осіб, підозрюваних у масових заворушеннях в Харківській і Одеській областях у 2014 році.

Громадянку М у 2015 році за власною адресою було зареєстровано **Громадську організацію О**, на користь якої здійснювався збір коштів від фізичних та юридичних осіб через соціальні мережі для залучення коштів на підтримку осіб, що знаходяться в пенітенціарних закладах та підозрюються в злочинах проти основ національної безпеки.

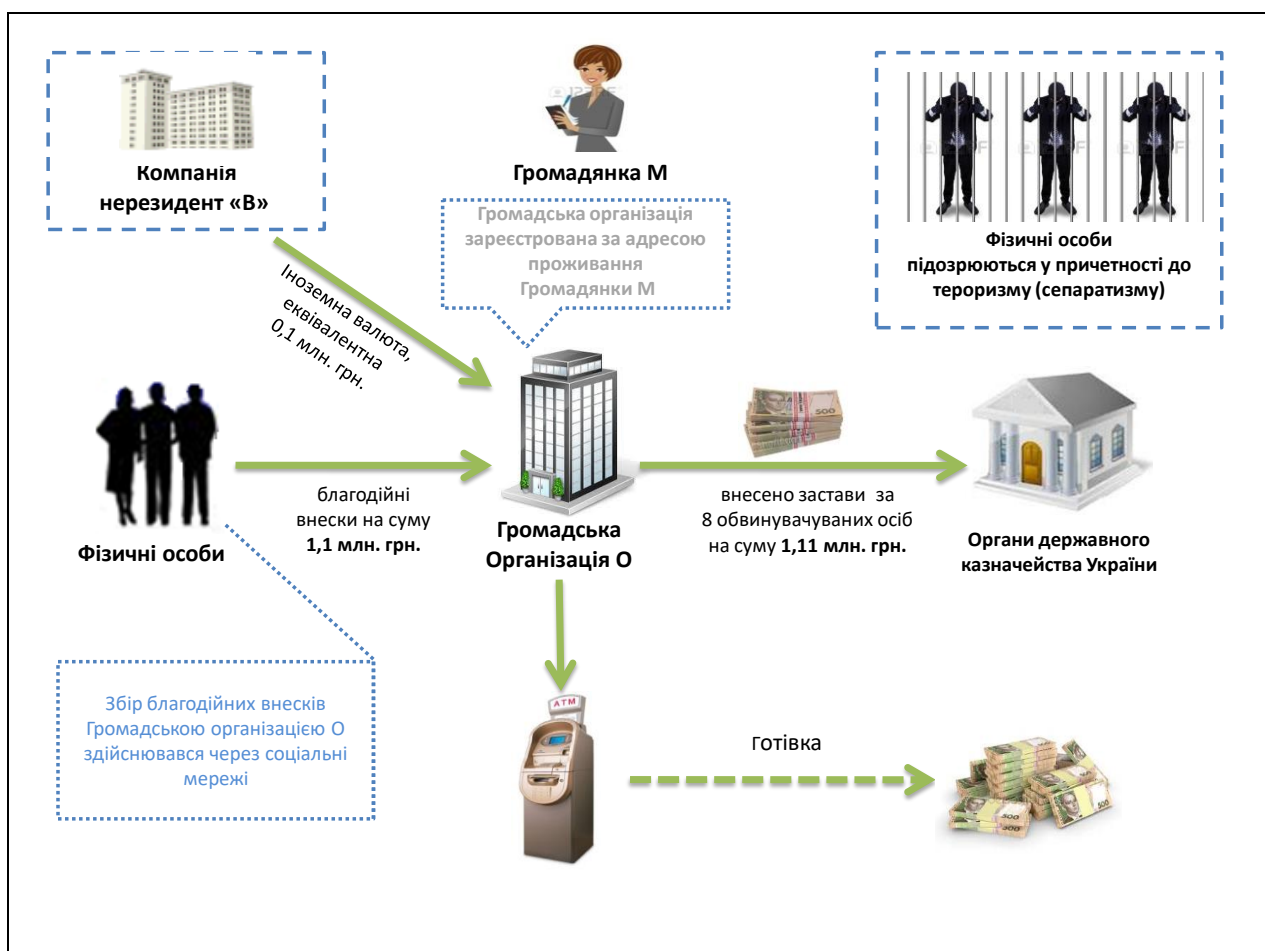
Протягом 2016 року на банківські рахунки **Громадської організації О** **фізичними особами** внесено готівки у вигляді благодійних внесків у гривні на суму **1,1 млн. грн.** та в іноземній валюті на суму, еквівалентну **0,1 млн. гривень.**

Надалі, **Громадською організацією О** частина коштів була перерахована у якості внесення застави за обвинувачуваних осіб, які затримані правоохоронними органами за вчинення злочинів.

Залишок коштів з рахунків **Громадської організації О** був переведений у готівку **Громадянкую М**.

В результаті було зупинено проведення видаткових операцій по рахунку **Громадської організації О**.

Правоохоронним органом здійснюється розслідування.

3.6.2. Використання віртуальних валют у схемах фінансування тероризму

Виникнення віртуальних та цифрових валют сприяло залученню коштів у значних розмірах в такі платіжні механізми, які призначені для надання нового, більш швидкого та зручного способу переказу коштів з використанням мережі Інтернет. У той же самий час, засновані на

віртуальних валютах платіжні продукти та послуги створюють ризики відмивання грошей і фінансування тероризму¹¹.

Довідково

Віртуальна валюта являє собою засіб вираження вартості, яким можна торгувати в цифровій формі і який функціонує як кошти обміну, та/або розрахункової грошової одиниці; та/або засобів зберігання вартості, проте її статус як законного платіжного засобу не є чітко визначеним у світі й значно відрізняється в різних країнах.

В деяких країнах віртуальні валюти досі не мають офіційного статусу та не є офіційно чинним і законним засобом платежу при розрахунках з кредиторами.

Віртуальна валюта не емітується і не забезпечується жодною юрисдикцією і виконує вищевказані функції тільки за згодою в межах спільноти користувачів віртуальної валюти. Віртуальна валюта відрізняється від фіатної валюти (національної валюти), що є законним засобом платежу країни, є засобом обігу і повсюдно використовуються і приймаються як засіб обміну в країні-емітенті. Віртуальна валюта також відрізняється від електронних грошей, які є цифровим засобом вираження фіатної валюти й використовуються для електронного переказу вартості (яка виражена) у фіатній валюті.

Електронні гроші є механізмом цифрового переказу фіатної валюти, тобто вони використовуються для електронного переказу валюти, мають статус законного платіжного засобу.

З одного боку, криптовалюти, такі як біткоіни, відкривають широкі можливості для інновацій у фінансовому секторі. Але вони також привертають увагу різних злочинних угруповань і можуть становити ризики ФТ. Ця технологія дозволяє здійснювати анонімні перекази коштів в міжнародному масштабі. Хоча факт вихідного придбання валюти може бути встановлений (наприклад, в банківській системі), важко виявити всі наступні перекази віртуальної валюти. Останні дослідження свідчать, що злочинці

¹¹ Звіт типологічного дослідження ФАТФ «Новітні ризики фінансування тероризму». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org>

шукають і знаходять віртуальні валюти, які забезпечують анонімність як користувачів, так і операцій, дозволяють швидко переводити незаконні доходи з однієї країни до іншої, широко використовуються у кримінальному світі та мають попит.

Приклад 3.6.2.1. Використання віртуальних валют для ФТ

28.08.2015 Алі Шукрі Амін був засуджений до 11 років тюремного ув'язнення з подальшим довічним перебуванням під наглядом поліції. Цей вирок був винесений йому за діяльність в Інтернеті, спрямовану на надання матеріальної підтримки та надання ресурсів ІДІЛ.

Амін визнав себе винним 11.06.2015, зізнавшись що використовував Твіттер для консультування і піднесення ІДІЛ, а також прихильників ІДІЛ. Амін давав інструкції про те, як використовувати біткоїни для маскуванню фінансування ісламської держави, а також поради прихильникам ІДІЛ, що виявили бажання відправитися до Сирії з метою участі в бойових діях у лавах ІДІЛ. Амін також визнав, що посприяв підлітку з Вірджинії, який в 2015 році зібрався відправитися в Сирію для вступу до лав ІДІЛ. 10.06.2015 в Східному окрузі Вірджинії цього підлітку були пред'явлені звинувачення в змові з метою надання матеріальної підтримки терористам, в змові з метою надання матеріальної підтримки ІДІЛ, а також в змові з метою вбивства і нанесення тілесних ушкоджень людям за кордоном.

Твіттер-акаунт Аміна відвідали понад 4 000 прихильників, і на ньому було розміщено понад 7 000 повідомлень на підтримку ІДІЛ. Зокрема, Амін використовував цей акаунт для обговорення в Твіттері способів надання фінансової підтримки ІДІЛ з використанням біткоїнів, а також методи створення безпечної системи збору пожертвувань або фінансування ІДІЛ.

Наприклад, Амін розмістив у Твіттері посилання на написану ним статтю під назвою «Bitcoin wa 'Sadaqat al-Jihad» (біткоїни та благодійна діяльність для джихаду). В цій статті розглядалися способи використання біткоїни, і те, як джихадисти могли б скористатися цією валютою для фінансування своєї діяльності. У статті також надавались пояснення, що таке біткоїни, як функціонує ця система віртуальної валюти, а також пропонувалося використовувати новий біткоїн гаманець Dark Wallet, що забезпечує анонімність користувача біткоїни.

Крім того, в статті містилися вказівки про алгоритм створення анонімної системи збору пожертв з використанням біткоїнів для надсилання коштів моджахедам.

Правоохоронним органом здійснюється розслідування.

3.6.3. Фінансування тероризму із використанням передплачених карток

Передплачені картки являють собою карти, у яких дані записані безпосередньо на самій карті або зберігаються віддалено, і на яких розміщена певна сума електронних грошей або вартості. Попри велику кількість найрізноманітніших передплачених карт, найбільший ризик використання карт для фінансування тероризму пов'язаний з картами, які емітовані системами що дозволяють отримувати кошти через банкомати в усьому світі¹².

Передплачені картки приходять на зміну дорожніх чеків у якості засобів переміщення коштів за кордон. З огляду на особливості зазначені картки мають попит у схемах фінансування тероризму: такі карти можуть поповнюватися на батьківщині готівкою або електронними засобами, що не вимагають звітності, а потім непомітно переміщені за кордон без будь-якого декларування їх транскордонного перевезення. Після того, як така карта потрапляє до країни з високим ризиком відмивання коштів та фінансування тероризму, або до країни-транзитера коштів, що призначені для фінансування тероризму, кошти знімаються з карти готівкою у розташованих у таких країнах банкоматах. Єдиним обмеженням в таких операціях є сума разового зняття готівки через банкомат. Як тільки така картка вивезена за кордон, внесені на неї кошти стають доступними терористам або їх прихильникам з мінімальними ризиками бути ідентифікованими при знятті грошей.

На провайдерів передплачених карток, суми на яких не перевищують встановлені з метою ПВК/ФТ обмеження, не поширюються вимоги про належну перевірку клієнтів. Такі вимоги до провайдерів значно ускладнюють ідентифікацію особи, яка придбала картку. Більш того, у деяких з таких систем передбачена можливість одночасного розпорядження однією і тією ж сумою коштів із використанням декількох карт. Наприклад, стороння особа

¹² Звіт типологічного дослідження ФАТФ «Новітні ризики фінансування тероризму». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org>

може покласти гроші за допомогою однієї карти, а одержувачі за кордоном можуть отримати доступ до цих грошей за допомогою іншої «пов'язаної» карти. Крім цього, будь-яка людина може отримати доступ до коштів, що зберігається на таких картах, за допомогою PIN коду, який надається при придбанні карти. Це дозволяє надсилати карти третім особам більш просто і безпечніше, ніж перевозити готівку. Нарешті, деякі передплачені картки забезпечують можливість проведення переказів безпосередньо між фізичними особами без залучення провайдерів.

3.6.4. Використання доходів від експлуатації природних ресурсів та корисних копалин у схемах фінансування тероризму

Експлуатація природних ресурсів є одним зі способів, за допомогою якого терористичні організації контролюють і утримують території, а також забезпечують своє фінансування внаслідок злочинної діяльності та можливих зв'язків з організованими злочинними угрупованнями. Така злочинна діяльність включає вимагання, контрабанду, розкрадання, незаконний видобуток корисних копалин, викрадення людей з метою отримання викупу, корупцію й екологічні злочини¹³.

У країнах, де відсутній ефективний контроль урядових структур за певними територіями, природні ресурси, розташовані на цих територіях, можуть використовуватись з метою фінансування тероризму. Терористи можуть використовувати такі ресурси для отримання коштів шляхом контролю або експлуатації природних ресурсів, таких як газ, нафта, вугілля, деревина, алмази, золото та інші дорогоцінні метали, тваринний світ (наприклад, торгівля слоновою кісткою), тощо. Використання природних ресурсів і копалин можуть бути надійним джерелом фінансування тероризму, а їх привабливість для терористів обумовлена слабким регулюванням їхнього видобутку на непідконтрольних територіях. Крім того, фінансування тероризму за рахунок використання природних ресурсів активно здійснюється в тих регіонах, де історично є слабка інституційна база, існує політична нестабільність або відбуваються збройні конфлікти, а також в

¹³ Звіт типологічного дослідження ФАТФ «Новітні ризики фінансування тероризму». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org>

регіонах з багатими природними ресурсами. Це перш за все стосується Західній Африці, деяких регіонів Південної Америки та, починаючи з 2014 року, тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.

Часто у компаній, що займаються видобутком корисних копалин, терористичні організації можуть вимагати кошти за право роботи в певних регіонах або на певних територіях. Також такі компанії схильні до ризику вимагання та викрадення їх співробітників з метою отримання викупу.

Джерелами фінансування можуть бути вимагання у фермерів і сільгоспвиробників, а також інших видобувних і переробних підприємств. Так, наприклад, незаконний «податок» на деревне вугілля, сума якого як правило становить до 30% від вартості вугілля, незаконна торгівля і стягування «податків» на блокпостах і в портах за транспортування і перевалку деревного вугілля вважається основним джерелом доходів угруповання Аль-Шабаб. Ці доходи становлять, за різними оцінками, від 38 до 56 млн. доларів США.

Приклад 3.6.4.1. Використання доходів від експлуатації природних ресурсів та корисних копалин у схемах ФТ

За результатами проведеного аналізу виявлено схему фінансових операцій, які пов'язані з акумулюванням коштів на рахунку юридичної особи, розташованої на території тимчасово непідконтрольній Україні, з подальшими спробами їх перерахування, що можливо в подальшому спрямовувались на фінансування терористичної діяльності.

Відомо, що **ТОВ С** розташоване на тимчасово непідконтрольній Україні території, здійснює на користь **Компанії нерезидента В** експорт кам'яного вугілля, видобування якого здійснюється підприємствами, які також розташовані на території ОРДЛО.

Компанією нерезидентом В за експортоване кам'яне вугілля здійснено розрахунок на користь **ТОВ С** в сумі **2,1 млн. дол. США (51,4 млн. грн.)**.

Надалі, частина з отриманих коштів в сумі **1,2 млн. грн.** **ТОВ С** перераховано на користь видобувних підприємств (розташовані в ОРДЛО), за поставлене кам'яне вугілля.

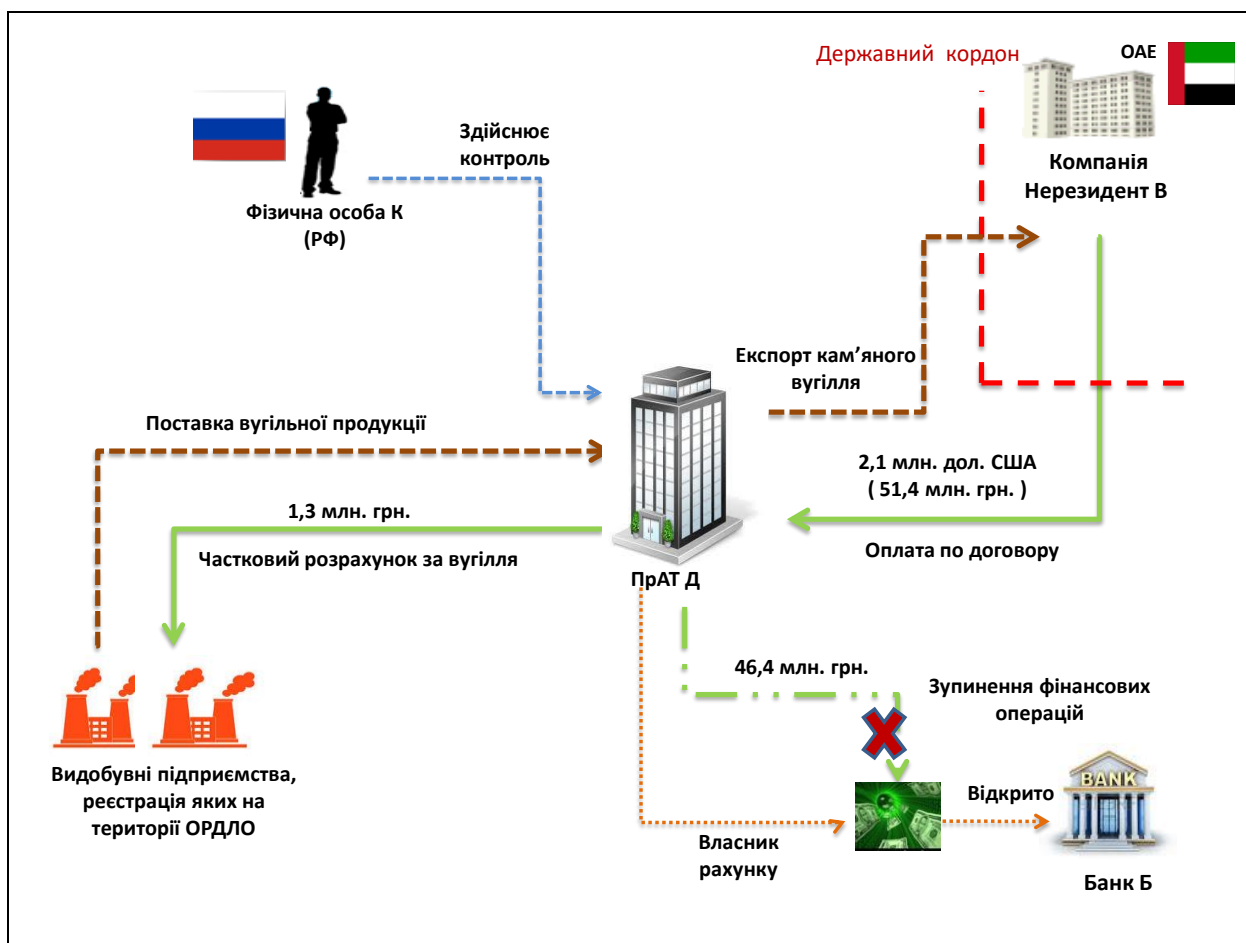
Іншу частину коштів в сумі **46,4 млн. грн.** **ТОВ С** перераховано на

інший власний рахунок.

Суб'єктом первинного фінансового моніторингу та Держфінмоніторингом прийнято рішення про зупинення зазначених операцій.

Відомо, що контроль за ТОВ С здійснює Громадянин К, який має російське громадянство.

Правоохоронним органом здійснюється розслідування.

3.6.5. Використання нафтогазового сектору у схемах фінансування тероризму

Здебільшого використання нафтогазового сектору з метою фінансування терористичної діяльності пов'язується з міжнародним терористичним угрупованням ІДІЛ. У звіті типологічного дослідження ФАТФ року «фінансування терористичної організації Ісламська держава Іраку і Леванту (ІДІЛ)» зазначено, що ІДІЛ прагне до управління місцевою нафтовою інфраструктурою з метою видобутку і перероблення нафти для

власного використання, а також для її збуту або обміну на місцевих і регіональних ринках за низькою ціною. Найбільший прибуток ІДІЛ отримує від використання видобутої нафти й нафтопродуктів або від їх продажу місцевим покупцям. Іншу частину прибутку ІДІЛ отримує від продажу нафти через посередників і контрабандистів, які продають і транспортують нелегальну нафту (нафтопродукти) кінцевим споживачам. Доходи від продажу нафти ІДІЛ отримує переважно готівкою, що ускладнює відстеження і припинення цієї злочинної діяльності.

Незаконне використання нафти і газу також трапляється в інших регіонах світу. Наприклад, близько 10% видобутої в Нігерії нафти (де обсяги видобутку становлять 2 млн. барелів на день) розкрадається за допомогою добре організованих транснаціональних злочинних схем, в яких беруть участь мережі злочинців разом з корумпованими чиновниками та військовими. Існує високий ризик того, що доходи від таких розкрадань надходять терористичним та екстремістським угрупованням, таким як «Рух за визволення дельти річки Нігер».

3.6.6. Використання гірничо-видобувного сектору для фінансування тероризму

Гірничо-видобувні компанії нерідко працюють в неконтрольованих урядами регіонах або в регіонах, контрольованих корумпованими чиновниками. Іноді такі регіони також є місцями великої присутності терористичних угруповань. Наприклад, в Західній Африці такі угруповання, як «Аль-Каїда в Ісламському Магрибі» та «Рух за єдність і джихад в Західній Африці», займаються контролем і вимаганням в обмін на право видобувати корисні копалини. Нерідко відсутні жорсткі вимоги до гірничо-видобувних компаній. Оператори, які займаються видобутком корисних копалин, можуть бути прихильниками терористичних організацій, а також можуть намагатися внести фінансовий внесок в діяльності терористичних угруповань. Існує ризик того, що по жертвування від законних і незаконних

гірничопромисловців можуть прямо або опосередковано направлятися терористам¹⁴.

Незаконна діяльність з видобутку золота поширена по всій Південній Америці, але в Колумбії є підозри про можливий зв'язок між незаконним обігом наркотиків і збройними акціями, проведеними терористичним угрупованням Револьюційні збройні сили Колумбії – Армія Народу, що відома під назвами РЗСК або ФАРК. За заявами колумбійської влади, 87% гірничодобувних підприємств працюють за рамками закону, і в ряді регіонів ця діяльність замінила незаконний оборот кокаїну і здійснюється такими повстанськими угрупованнями як «Choco», «Caqueta» та «Amazonas».

3.6.7. Використання неформальних платіжних систем у схемах фінансування тероризму

Розвиток трудової міграції, зовнішньої торгівлі стимулюють попит на послуги платіжних систем, у тому числі, на альтернативні системи грошових переказів на транснаціональному рівні. Поряд з цим зростає активність терористів, кримінальних кіл у розробці схем розрахунків та грошових переказів, які дозволяють обійти встановлені державою заходи контролю, особливо щодо ПВК/ФТ. Використання альтернативних (неформальних) систем грошових переказів у схемах відмивання злочинних доходів та фінансування тероризму набувають загрози глобального рівня.

Найбільш відомою альтернативною системою є «Хавала», яка має давню історію і розповсюджена переважно в ісламських країнах, або не територіях, де переважно проживають мусульмани – Середній Схід, в Африці та Азії, Послугами «Хавали» та подібних до неї систем переважно користуються трудові мігранти, дрібні торгівці, але також зафіксовані випадки використання таких систем кримінальними елементами та терористами.

Передбачається, що всього в світі діє близько 5000 брокерських пунктів «Хавали». Зазвичай вони функціонують на великих базарах. Відділення зазвичай працюють під прикриттям якої-небудь маленької

¹⁴ Звіт типологічного дослідження ФАТФ «Новітні ризики фінансування тероризму». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org>

компанії – по ремонту годинників, продажу фруктів і інших. Через фірми-одноденки «Хавала» може переказувати кошти й на легальні рахунки банків, що працюють, як правило, в офшорних зонах.

Система, подібна «Хавалі», заснована на переказі коштів шляхом одноразових повідомлень (наприклад, електронною поштою, факсу або телефонними дзвінками). Матеріальні цінності переміщуються з країни в країну без супровідних фінансових документів. В силу того, що всі фінансові транзакції здійснюються методом взаємозаліку або при особистих зустрічах, то відстежити ці потоки державні контрольні органи не в змозі.

Для того, щоб відправити кошти клієнт-відправник звертається до брокера системи, який після отримання грошей відправляє своєму партнеру в країні призначення платежу повідомлення (телефоном, факсом, електронною поштою, тощо.). Повідомлення містить тільки суму, ім'я одержувача платежу та код (найчастіше порядок цифр на купюрі). Для отримання грошей досить прийти до місцевого брокера і назвати код платежу. Розрахунки між брокерами надалі проводяться за кліринговою схемою, включаючи використання для закриття сальдо контрабанду золота, дорогоцінних металів, тощо.

У багатьох країнах системи, подібні «Хавалі», вважаються дуже небезпечними, оскільки через такі мережі терористи можуть переводити майже необмежену кількість коштів в будь-які країни. Вислідити перекази за системою, аналогічною «Хавалі», і довести причетність підозрюваних до нелегального переказу коштів дуже проблематично.

«Хавала» та інші альтернативні системи можуть дуже оперативно доставляти кошти завдяки розвиненій мережі по всьому світу. Відносини в таких системах розвиваються на принципі довіри та взаєморозрахунків, а документація фактично не ведеться. Таким чином, довести, що та чи інша людина причетна до відмивання коштів або фінансування тероризму буває дуже складно.

Найбільш типовими характеристиками подібних до «Хавали» систем є:

- 1) незаконна діяльність або діяльність без ліцензії (реєстрації);
- 2) для здійснення переказів не використовуються банки та інші кредитно-фінансові установи;

3) кошти між відділеннями системи фактично не переводяться, використовуються взаємозаліки з платіжними агентами;

4) для розрахунків використовується еквівалентна вартість замість грошових інструментів. Розрахунки по вартості можуть здійснюватися шляхом торгових угод, наприклад, продажу товарів чи предметів споживання;

5) часто обслуговують тільки певні групи осіб.

Попри останні вдосконалення та посилення заходів з ПВК/ФТ ризику використання неформальних платіжних систем в протиправній діяльності залишаються високими. Це пов'язано, перш за все, з їх географічною, культурною та фінансовою доступністю. У багатьох країнах з високими рівнями терористичної загрози подібні до «Хавали» системи традиційно були розповсюдженим способом грошових переказів і основним засобом переміщення коштів, як законних, так і злочинних. Обмежений доступ до банків, високий рівень корупції та бажання ухилитися від податків змушують законослухняних громадян користуватись мережами незареєстрованих неформальних систем поруч зі злочинцями.

Нижче наведено приклади зловживання подібними до «Хавали» системами з боку терористів.

Приклад 3.6.7.1. Зловживання подібними до «Хавали» системами з боку терористів: справа про підричника на Таймс-сквер

Манхеттенський федеральний суд визнав Мохаммада Юніса винним в здійсненні незаконних грошових переказів між США і Пакистаном без ліцензії. Один з таких переказів використовувався для фінансування спроби вибуху бомби на Таймс-Сквер у Нью-Йорку.

Мохаммад Юніс надавав послуги з грошових переказів фізичним особам у місті Нью-Йорк, використовуючи для цього подібні до «Хавали» системи. Юніс здійснив з використанням неформальних систем дві окремі операції для клієнтів, які приїхали з Коннектикуту і Нью-Джерсі для зустрічі з ним на Лонг-Айленді. В ході кожної операції Юніс за дорученням співучасника з Пакистану передав тисячі доларів готівкою фізичним особам, не знаючи кінцевої мети цих коштів. Для здійснення переказів Юніс не

отримав жодної ліцензії (ані від влади штату, ані від федеральних органів).

Однією з осіб, яким Юніс передав гроші, був Шазад, який був організатором невдалої спроби вибуху і якого визнали винним по десяти пунктам звинувачення в злочинах, пов'язаних з його спробою підризу автомобільної бомби на Таймс-Сквер. В ході судового процесу Шазад зізнався, що в квітні року отримав у США гроші на підготовку спроби вибуху. Ці гроші були відправлені з Пакистану членами «Терик-е-Талібану» – військово-екстремістського угруповання, яка навчила його поводженням з вибуховими пристроями.

Мохаммад Юніс був заарештований ФБР та іншими агентами робочої групи по боротьбі з тероризмом. 45-річного Юніса визнали винним за одним пунктом звинувачення – здійсненні грошових переказів без ліцензії.

Приклад 3.6.7.2. Використання терористами систем, подібних до «Хавали»

У справі про переказ коштів терористам з індійської терористичної організації X через подібні до «Хавали» системи були заарештовані два оператори «Хавали», а також два одержувачі грошових переказів з-поміж терористів, у яких вилучили близько 2 млн. індійських рупій (еквівалент 32 тис. дол. США).

Вони повідомили, що гроші для переказів були надані лідерами організації, які базувалися в **Країні Y**, і прямували в **Країну Z**, де знаходився «легальний співробітник» терористичної організації.

Система працювала за наступним принципом: лідер терористів в **Країні Y** збирав кошти у терористів, які знаходились на його території, і відправляв їх іншому агенту організації в **Країні Z**, а той, у свою чергу, звертався до операторів неформальної платіжної системи, яка вільно працювала в цій країні (вочевидь, подібні до «Хавали» системи в **Країні Z** не заборонені). Оператор «Хавали» в **Країні Z** повідомляв агенту номер певної банкноти та телефон людини, який переправить гроші в Індію. Після цього агент інформував лідера терористів в **Країні Y**. Лідер терористів в країні Y зв'язувався з «легальним співробітником» відповідної терористичної організації в Делі та називав йому телефон агента «Хавали» і отриманий номер банкноти. Після цього легальний співробітник дзвонив

оператору «Хавали» за вказаним номером телефону та отримував гроші в обумовленому місці, повідомивши номер банкноти. «Легальний співробітник не міг встановити особу оператора «Хавали», оскільки той передавав гроші, не знімаючи мотоциклетний шолом. При цьому агент терористів не сплачував ніяких комісійних при отриманні.

Правоохоронним органом здійснюється розслідування.

Приклад 3.6.7.3. Використання принципів роботи неформальних платіжних систем для ФТ в Україні

Громадянин України Г з метою фінансування терористичних угруповань на тимчасово окупованій території Донецької області звернувся до пункту обміну валют у м. Києві, де залишив готівкові кошти у сумі 2,5 тис. доларів США без здійснення будь-якої валютно-обмінної операції та отримання відповідних квитанцій, про що повідомив представника терористичної організації ОРДО та надав адресу, е можна отримати кошти

Надалі, **Громадянин Г** протягом жовтня 2016 – березня 2017 років здійснив декілька переказів з метою ФТ використовуючи зазначену схему.

Загальна сума коштів, яка була направлена на фінансування тероризму, складає **10 тис. доларів США**.

Відповідно до вироку суду, **Громадянина Г** визнано винуватим у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 258⁵ КК України, за який призначено йому покарання у виді п'яти років позбавлення волі, з позбавленням права займатися підприємницькою діяльністю строком на два роки.

Правоохоронним органом здійснюється розслідування

РОЗДІЛ IV. ІНСТРУМЕНТИ ТА СПОСОБИ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ

Україна, в силу свого геополітичного розташування, території, клімату, земель сільськогосподарського призначення, розвитку промисловості, наукового потенціалу та військово-промислового комплексу, постійно відчуває політичний, економічний і інформаційний вплив з боку деяких країн світу та особливо сусідніх держав.

З початку антитерористичної операції на території ОРДЛО проблема тероризму набула в Україні особливої актуальності. У ситуації, що склалася, фактор зовнішнього втручання є безумовно визначальним. Усі внутрішні точки напруженості у суспільстві були лише вдало використані з метою ескалації конфлікту.

Найбільшою сучасною загрозою України є формування, підтримка та використання сепаратистських настроїв із зовнішніх джерел. Це забезпечується наданням необхідних матеріальних ресурсів, політичною та інформаційною підтримкою, дипломатичним та економічним тиском на користь сепаратистів.

Терористи, які діють на території ОРДЛО, користуються зовнішньою підтримкою для постачання озброєння, військової техніки, боєприпасів, матеріальних та фінансових ресурсів, готують бойовиків на військових полігонах.

Вітчизняні та світові ЗМІ широко висвітлюють участь у лавах терористів, які діють на території ОРДЛО, великої кількості найманців, іноземних бойовиків-терористів та членів приватних воєнних компаній, які не тільки беруть участь у виконанні терористичних завдань, але й здійснюють збір коштів для поїздок на ці території.

З 2014 року під виглядом допомоги цивільному населенню, що перебуває на території ОРДЛО, постійно направляється на територію України так звані «гуманітарні конвої» з порушенням всіх міжнародних процедур, оскільки їх не оглядають ні українські прикордонники та митники, ні представники Міжнародного комітету Червоного Хреста. За інформацією з

відкритих джерел, цими «гумконвоями» на територію України ввозяться не тільки зброя, техніка та готівка для незаконних збройних формувань ОРДЛО, але й постачаються продукти та товари першої необхідності, зібрані різними іноземними благодійними організаціями та волонтерськими структурами, які надалі реалізуються через підконтрольні керівникам терористів роздрібні мережі, а отримані кошти використовуються для фінансування терористичної діяльності та виплати найманцям.

На ОРДЛО діє значна кількість організацій, тому числі благодійних, та волонтерських структур, які сприяють терористичній, сепаратистській, розвідувально-диверсійній діяльності в Україні та здійснюють збір коштів із застосуванням соціальних мереж та Інтернету на потреби незаконних збройних формувань.

Значним джерелом коштів для терористичних угруповань, які діють на території ОРДЛО, є інші доходи, отримані від здійснення різноманітної злочинної діяльності, починаючи від незаконного видобування корисних копалин (в першу чергу, вугілля), контрабанди та здійснення незаконної торгівлі з підприємствами сусідніх держав та деякими недобросовісними українськими комерсантами, закінчуючи грабунками приватного сектору, вимаганнями та викраденнями людей.

Зважаючи на те, що на території ОРДЛО відсутня повноцінна банківська система, для можливості здійснення громадянами переказів коштів до України чи сусідньої держави та, у зворотному напрямку, в цих районах організована система грошових переказів, подібна до «Хавали», яка активно використовується також для фінансування окремих терористів та терористичних груп.

На території України під виглядом законних структур, наприклад спортивних клубів чи громадських об'єднань, діють організації сепаратистського спрямування, які спонсоруються іноземними фондами різних форм власності, приватними особами, в тому числі представниками олігархічних структур, та іноземними маргінальними політичними партіями, які зацікавлені в ескалації напруженості та дестабілізації ситуації в Україні. Не поодинокі випадки, коли сепаратистські настрої пропагуються серед парафіян служителами церкви.

Як видно з наведеної у даному дослідженні інформації, організації терористичного та сепаратистського спрямування, які діють сьогодні в Україні, користуються такими ж самими ресурсами та використовують такі ж джерела фінансування, як і більшість незаконних формувань у світі.

У ході проведення типологічного дослідження виділено наступні вразливості, характерні для сучасних реалій України, які сприяють розповсюдженню тероризму і сепаратизму та їх фінансування:

- недостатній контроль за міграційними потоками осіб та товарно-матеріальних цінностей з/на територію ОРДЛО;
- значний обіг та використання готівки;
- можливість реєстрації суб'єктів господарювання на підставних осіб;
- недостатнє регулювання неприбуткового сектору;
- простота використання платіжних систем;
- тіньова економічна діяльність;
- незаконний обіг наркотиків, зброї, торгівля людьми;
- формування серед населення антиурядових та антидержавних настроїв.

Щодо основних джерел фінансування, тероризму і сепаратизму необхідно зазначити:

- доходи від здійснення різноманітної злочинної діяльності;
- допомога від фізичних осіб;
- благодійні внески;
- допомога від міжнародних екстремістських організацій;
- допомога від держав, зацікавлених у підтримці нестабільності в Україні;
- допомога від представників закордонних формувань, які підтримують учасників регіональних збройних конфліктів.

Протидія фінансуванню тероризму неможлива без виявлення та дослідження фінансових інструментів, які для цього використовуються. Отримана у рамках даного дослідження інформація дозволяє зробити

висновок, що найбільш запитуваними інструментами фінансування тероризму є:

- готівка;
- допомога родичам;
- благодійні внески;
- надання фінансової допомоги;
- поповнення карткових рахунків;
- поповнення електронних гаманців;
- поповнення мобільних телефонів;
- цінні папери, зокрема, векселі, акції та інвестиційні сертифікати;
- відступлення прав вимоги.

Розглядаючи питання фінансування тероризму та сепаратизму необхідно також враховувати географічний ризик. Тож варто звертати увагу на країну походження коштів з метою виявлення країн з високим рівнем терористичної активності.

Найбільше коштів для фінансування тероризму та сепаратизму надходило з Іраку, Туреччини та Російської Федерації. Відповідно до оприлюдненого Інститутом економіки і миру Сіднейського університету (Австралія) звіту «Глобальний індекс тероризму»¹⁵ дві з зазначених країни (Ірак та Туреччина) знаходяться у топ 10 країн світу з найвищим рейтингом рівня тероризму, посівши відповідно 1 та 9 місце.

¹⁵ Звіт «Глобальний індекс тероризму» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/11/Global-Terrorism-Index-2017.pdf>

RANK	COUNTRY	SCORE						
1	Iraq	10	10	Libya	7.256	19	Central African Republic	6.394
2	Afghanistan	9.441	11	Egypt	7.17	20	Niger	6.316
3	Nigeria	9.009	12	Philippines	7.126	21	Bangladesh	6.181
4	Syria	8.621	13	Democratic Republic of the Congo	6.967	22	Kenya	6.169
5	Pakistan	8.4	14	South Sudan	6.821	23	France	5.964
6	Yemen	7.877	15	Cameroon	6.787	24	Ethiopia	5.939
7	Somalia	7.654	16	Thailand	6.609	25	Mali	5.88
8	India	7.534	17	Ukraine	6.557	26	Saudi Arabia	5.808
9	Turkey	7.519	18	Sudan	6.453	27	Lebanon	5.638
						28	Burundi	5.637
						29	Colombia	5.595
						30	Palestine	5.551
						31	China	5.543
						32	United States	5.429
						33	Russia	5.329
						34	Chad	5.269
						35	United Kingdom	5.102
						36	Israel	5.062

GLOBAL TERRORISM INDEX 2017

Довідково

Глобальний індекс тероризму (*The Global Terrorism Index*) і сунутній з ним рейтинг країн світу за рівнем тероризму – є комплексним дослідженням рівня терористичної активності в світі й показує масштаб терористичної загрози в розрізі держав.

Індекс розроблений міжнародною групою експертів під егідою Інституту економіки і миру Сіднейського університету (Австралія). Публікується щороку починаючи з 2012 року. У рейтингу 2017 року України посіла 17 місце, покращивши показник 2016 року – 11 місце (2015 – 11).

Покращення рейтингів України свідчить про зниження терористичної загрози та підкреслює успіхи у боротьбі з тероризмом та його фінансуванням.

До найпоширеніших методів фінансування тероризму та сепаратизму можна віднести:

- перерахування грошових коштів за допомогою міжнародних електронних платіжних систем (Золота корона, Yandex гроші, Гроші@mail.ru QIWI, WesternUnion, MoneyGram, PayPal, Webmoney), електронних та Web гаманців;
- кеш-кур'єри;

- матеріальне забезпечення терористичних угруповань, шляхом надання такого забезпечення неприбутковими (благодійними) організаціями, підконтрольними таким угрупованням чи особам;
- здійснення міжнародних поставок з подальшим розрахунком на території інших країн;
- фінансування тероризму нерезидентами під виглядом законної діяльності;
- добровільна передача власних готівкових коштів фізичними особами представникам терористичних та/або сепаратистських організацій;
- перерахування грошових коштів на карткові рахунки членів терористичних угруповань;
- використання фіктивних фінансових структур для отримання готівкових коштів;
- використання третіх осіб для збору коштів;
- використання банкоматів для зняття грошових коштів з банківських рахунків третіх осіб;
- використання дебетових карток;
- отримання кредитів без наміру їх повернення;
- використання взаємозаліків для прикриття грошових потоків;
- передача майна та інших активів безпосередньо особам, які причетні до тероризму;
- вимагання фінансової допомоги у суб'єктів господарської діяльності для подальшого фінансування тероризму та сепаратизму, у т.ч. ватажками збройних формувань, які діють на території ОРДЛО;
- вчинення грабежів, розбоїв, викрадення людей з метою отримання грошових коштів за їх викуп;
- несанкціоноване списання грошових коштів із рахунків юридичних осіб з подальшим перерахуванням на рахунки фізичних та юридичних осіб.

ВИСНОВОК

Активізація тероризму та сепаратизму в Україні по-новому формулює завдання боротьби з їх фінансуванням і вимагає жорстких заходів по контролю за фінансовими потоками. Тому діяльність щодо виявлення та ефективного блокування каналів фінансової підтримки терористичних та сепаратистських організацій повинна бути одним із ключових напрямів довгострокової стратегії діяльності державних органів. Адже, саме фінансування надає можливості для здійснення терористичних актів, забезпечуючи відповідну підготовку терористів, їх технічне оснащення.

Відстеження фінансових потоків і операцій, що можуть бути пов'язані з терористичною діяльністю, а також розуміння механізмів отримання, використання й управління коштами терористичними організаціями незалежно від їх розміру та виду діяльності, є надзвичайно важливим для виявлення та протидії тероризму та його фінансуванню.

На даний час Україна, входить до «зони ризику» виникнення тероризму і прямою причиною для його поширення в державі є ситуація на сході України.

Крім того, для України найбільш вразливою може бути діяльність прихильників міжнародних терористичних організацій щодо переміщення чи «маскування» джерела походження активів, для послідуочого їх спрямування у надійні фінансові інститути розвинених країн.

Основним фактором, привабливості України з боку терористичних організацій, зокрема є високий рівень «тінізації» економіки, високий обіг готівки, значний рівень корумпованості суспільства, позиція деяких фінансових установ, направлена на залучення коштів, незважаючи на їх походження.

Так, застосування адекватних заходів сприятиме пом'якшенню ризиків щодо міжнародного та внутрішнього тероризму, зокрема:

- ефективне виявлення фінансових операцій з фінансування тероризму та сепаратизму;
- подолання корупції;

- зменшення обігу готівки;
- контроль за достовірністю подання інформації про бенефіціарних власників при реєстрації/перереєстрації суб'єктів господарювання;
- детінізація економіки;
- підвищення якості досудових розслідувань кримінальних проваджень з фінансування тероризму/сепаратизму;
- застосування цільових фінансових санкцій до осіб причетних до фінансування тероризму.

Успішна боротьба з фінансуванням тероризму (національним та/або міжнародним) також потребує постійної міжвідомчої взаємодії між усіма членами національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також міжнародного співробітництва в цій сфері.